

Enkele drukfeilen merkte ik op: b.v. bladz. 44 regel 13 v. boven: waarom ook wij, lees: waarom ook mij enz. De cijfers van de Aanteekeningen 52) en 53) zijn uit den tekst weggevalen; 52) behoort te staan bladz. 125 regel 18 v. ond. achter de woorden aangenomen worden; 53) is in te voegen bladz. 126 regel 12 v. ond. achter het woord afhangt. Voor de gemeente, welke ik hoop dat mijn boek zal lezen, doet het mij leed enkele vreemde woorden niet vermeden of toegelicht te hebben. Maar een beschaafd lezer begrijpt hun beteekenis allicht uit den samenhang, of kan er zonder veel moeite een ander naar vragen. Dat b.v. bladz. 9 monisme is het verklaren van den samenhang aller dingen uit één beginsel, en dualisme datzelfde uit twee beginselen, begrijpt schier ieder van zelf: en dat een apagogisch bewijs bladz. 150 is het aantoonen dat van tien oplossingen die voor eene vraag mogelijk schijnen, negen onjuist zijn en dus de tiende alleen als de ware overblijft, kan men licht van een ander vernemen. Hier sta alleen nog de vertaling van het motto bladz. 4 tegenover de Voorrede. Dat motto beteekent het volgende:

„Dit verklaar ik met groote letters; *indien er iets door mij gezegd is dat tegen de heilige Schrift, het geloof, de waarheid strijdt, zoo wil ik dat het als ongezegd, ja als uitgeschrapt beschouwd worde.*”

„OMDAT EN ZOALS HET IN DEN BIJBEL STAAT.”

194

2020²

„Omdat en zooals het in den Bijbel staat.”

EEN WOORD VAN TOELICHTING

DOOR

J. H. GUNNING JR.

AMSTERDAM,
HÖVEKER & ZOON.

[1883]

190

V O O R R E D E .

In een onlangs uitgegeven Toespraak aan mijne leerlingen, getiteld „Discipelen des Woords“, heb ik getracht te betoogen dat „de voorganger der Gemeente al wat hij gelooft en predikt „eenvoudig daarom en alzoo behoort te gelooven en te prediken, „omdat en zooals het in den Bijbel staat“. In de „Kerkelijke Courant“ van 27 October wordt deze zinsnede veroordeeld, omdat die woorden „omdat“ en „zooals“ immers niet anders kunnen opgevat worden dan leiterlijk, en ik — zoo meent de geachte beoordeelaar — ze toch niet letterlijk zoo bedoel; en omdat, zoo men ernst maakt met wat ik in die Rede zeg, dan de eisch van dit „omdat“ en „zooals“ moet komen te vervallen. Ik wensch, schoon doorgaands op kritiek niet verder antwoordende, ditmaal deze bedenking op te nemen. Want zij is, blijkens die recensie, ook door anderen gemaakt. Naar mij voorkomt, ten onrechte. De woorden „omdat“ en „zooals“ gebruik ik in den gewonen, alledaagschen zin, want er is geen andere. En hoe ik dat nu bedoel, en waarom hetgeen ik aanprijs, werkelijk is een volgen van inhoud en vorm des Bijbels, dat legt de geheele Rede uit. Dit wil ik gaarne, omdat de zaak mij ter harte gaat, nog nader toelichten. Daarbij zal ik wel is waar niets anders zeggen dan ik reeds zeide in mijne Rede, en in mijn geschrift „Overlevering en wetenschap“, naar welks bladzijden 63—79 ik op bladz. 29 der Rede verwijs (ten bewijze waarvoor ik telkens die beide geschriften met de voorletters der titels, O. en W. en D. d. W., zal aanhalen). Maar ik heb ook nog eene andere reden voor dit schrijven. De vraag hoe men het Schriftgezag en de beteekenis der Schriftkritiek heeft te beschouwen, is in den laatsten tijd

onder ons gedurig behandeld, en ik geloof niet, er nieuw licht over te zullen doen opgaan. Maar evenwel kan het, geloof ik, toch zijn nut hebben aan te wijzen, hoe die vraag terugwijst op, en hoe haar beantwoording samenhangt met — hetgeen ieder denkt omtrent den aard van het geloofsleven zelf. De Schrift zelve spreekt over haar gezag en den aard van dat gezag niet, om eene reden die later ter sprake komt. Maar of een mensch over dat gezag juist of niet juist denkt, hangt hier van af, of hij den aard van het geloofsleven goed kent en naar waarheid beschrijft, of niet.

Volgens ons nu is dat geloofsleven geheel en al persoonlijk van aard (D. d. W. 7), het verkeert omtrent den Persoon van God in Christus. De mensch ziet door dat geloof, dat hij van God is uitverkoren tot een levensverbinding met Hemzelve, als lid van het lichaam van Christus, de Gemeente. Deze Gemeente, de ware menschheid, is weder onafscheidelijk verbonden aan de aarde, en deze aan het Geheel der wereld, naar de kosmische, wereldomvattende beteekenis der Verlossing (D. d. W. 19). Deze zichtbare wereld is de ware niet: zij is er slechts de voorbereiding, als het ware de voorbouw toe, die wegvalt als de ware, volmaakte wereld, die reeds bestaat, ook openbaar wordt. In die ware wereld, in dat Rijk der waarheid, tot hetwelk alle Verlosten en de geheele hogere reine geestenwereld behooren, zijn wij reeds overgebracht, met Christus in den hemel gezet. Nu leven wij in den grooten samenhang der levende Gemeente. Van Adam af, de heilige patriarchen, profeten, Godsmannen der oude Bedeeling in Israel en wie er verder rondom Israel toegebracht zijn. Middelpunt en Hoofd van allen is de Heere Jezus Christus. Verder de Apostelen en eerste getuigen: de martelaren, de belijders van alle eeuwen zooals de Kerkgeschiedenis ons hen toont, tot aan ons toe die nu op aarde leven. Verder allen die nog verwekt, toegebracht, en met ons verheerlijkt zullen worden. Deze allen leven Gode, hoewel wij slechts een zeer klein deel van hen zien. Maar wij zijn met die allen in verband doordat wij tot die onafzienbare heerlijke rei mede behooren. Allen hebben wij één geloof, het geloof der Gemeente, het geloof in den Drieëenigen

God onder groote verscheidenheid van uitdrukking. God is de God der historie. Hij heeft van den beginne af alles gedaan, doet het nog, en zal het doen tot den einde toe.

Naar dat einde, ingeleid door de heerlijke persoonlijke wederkomst onzes Heilands, zien wij met groot verlangen uit en trachten ons en de Gemeente daartoe voor te bereiden. Die verwachting, die toebereiding is onze eigenlijke levenstaak.

Zoo leert het ons de Bijbel, voor wiens waarachtigheid als Woord van God ons, toen wij in het bloed van Christus genade, vergeving, rechtvaardiging en nieuw leven vonden, de oogen zijn opengegaan. Door den Bijbel zijn wij eerst tot Christus gekomen, daarna in den vollen zin door Christus tot den Bijbel. Hoe ging dit laatste toe?

Het Woord is vleesch geworden, en heeft zich, langs den weg zijner ordeningen en werkingen des Geestes, ook ons geopenbaard. Het Woord werd vleesch. Dat is: wij hebben geen scheiding meer tusschen feit en Woord. Het feit is Gods indaling, die de menschheid, voor zoover zij zich liet roepen, en ook ons mede, ten leven heeft gebracht. Wij hebben geen waarheid in ons (wel behoefte daaraan), geen waarheid in ons die er het éerst zou zijn, en dan door het feit van 'tgeen God deed, zou zijn gereinigd, versterkt, verhelderd of hoe men het noeme. Wij kennen geen godsdienst (wel behoefte daaraan), geen godsdienst als subjectief verschijnsel: godsdienst is ons niet slechts een feit dat in onzen geest besloten blijft, een aandoening, een gewaarwording. Dit alles óók, dit alles in de tweede plaats. Maar in de allereerste plaats is God, de persoonlijke God, feitelijk van Boven van buiten ons, tot ons gekomen. Hij heeft zich ons betuigd als van het menschelijk bewustzijn gescheiden, ofschoon zich daarin openbarende. Op openbaring Gods in den eigenlijken zin rust niet de godsdienst op zichzelf, zooals ook de heiden haar hebben kan, maar alleen de godsdienst van Gods Volk des Ouden en des Nieuwen Testaments, dat den waren, den eigenlijken godsdienst heeft (D. d. W. 35). Er is niet in de eerste plaats godsdienst (in subjectieven zin), maar er is in de eerste plaats het feit, het bovennatuurlijk, direct door God gewerkte

en ons door deelgenootschap kenbaar geworden feit van de werkelijke verlossing der verloren menschheid door den werkelijken Zoon Gods: invoering, indaling van de reëel voorhanden hoogere, hemelsche wereld in deze onze wereld. Deze daad Gods is historie, het middelpunt aller historie. Als zoodanig heeft het zijn noodzakelijke vertakking, zijn voorbereiding in de geschiedenis gelijk zijn nawerking. Want niet alleen de Gemeente des Nieuwen Verbonds, maar ook Israel is uit Christus naar de wezenlijkheid, gelijk Christus uit Israel is naar de historische werkelijkheid. Deze geschiedenis is ons in de Schrift geboekt. Zulk opteekenen geschiedde naar heilige overleveringen, veelal eeuwen nadat de dingen zelve geschied waren. Aan welgewikte juistheid in den zin der geschiedbeschrijving van deze dagen dacht niemand: alleen naar de zijde Gods werden de gebeurtenissen beschouwd, niet naar heur wereldsche wording. Of, wilt ge, alleen als daden, persoonlijke daden Gods, niet als natuurlijke feiten. Haar samenhang ligt in Gods geopenbaarden Raad, niet in ons aardsch-verstandig pragmatisme. Naar onzen beperkten blik dezes vleesches zijn ze onverstaaenbaar, soms ongerijmd; naar den blik dien de Heilige Geest leert slaan, zijn ze hemelsche wijsheid en majesteit.

Zoo doet ons Christus de gansche Schrift kennen als Woord van God, door den Heiligen Geest ingegeven. Want tot die Gemeente des Ouden en Nieuwen Testaments behooren ook wij. De leiding en ingeving door den Heiligen Geest, die deze eerste getuigen ontvingen, erkennen wij gaarne als soortelijk verschillend van de leiding en ingeving die ook wij genieten: want zij dienden, niet alleen als tijdgenooten maar ook als organen voor 's Heeren werkzaamheid, tot de grondvesting der Gemeente op aarde, en wij blijven gehoorzaam, ootmoedig en met vreugde gehoorzaam, aan hun getuigenis gebonden. Mits wij dit dan echter ook ten volle zijn! Ten volle gehoorzamen wij aan de heilige Schrijvers niet, wanneer wij wereldsche wijsheid, of iets anders dan de dingen des Koningrijks, bij hen zoeken.

In de taal, in de denkvormen, in den stand der kennis van die oude tijden ging de Heilige Geest, hen bezielende, in. Hij reinigde dit alles en bereidde het tot voertuig voor de dingen

des Koninkrijks. Als zoodanig, in dien samenhang hebben wij het dan ook, wij Gemeente en Voorgangers, te beschouwen. Niet als voorwerpen van wereldsche wetenschap, hetzij der zichtbare, stoffelijke, of der onzichtbare, geestelijke dingen. Ook als zoodanig, gewis, moeten ze beschouwd worden, maar dit behoort niet tot het geloof, tot hetgeen in de Gemeente gepredikt wordt. Strijden deze twee, de prediking des geloofs en het onderzoek der wetenschap, dan tegen elkander? Niet dan, wanneer de wetenschap vrij is. Dat is, wanneer zij beoefend wordt door een vrijgemaakten, dus onbevooroordeelden geest. En dit is dáár alleen ten volle, waar de Zoon, het vleeschgeworden Woord, in dien geest een gestalte bekam door den Heiligen Geest.

Men verwarre dit niet met hetgeen men „gematigde orthodoxie“ noemt. Deze is het ten opzichte van de eischen der kritiek, der onvooringenomen wetenschaplijkheid, eigenlijk met de „moderne“ opvatting ééns, maar komt tot geheel andere resultaten bij de toepassing. Strauss spreekt honend van hen die „onder de hand de zwaarste stukken, zoo als de ezelin van Bileam, de stilstaande zon van Josua, enz. wegmoffelen, en dan toch den schijn van geloovige pakdragers des Heeren weten te bewaren“. Zij zeggen in oprecht geloof: de Bijbel is Gods Woord, of „bevat“ het. Maar toch erkennen zij zonder aarzelen, dat zij van de historie of leer des Bijbels het een en ander laten vallen. Doch zij meenen, als verlichte christenen, daarmee geen schade te doen, geen ontrouw te plegen, integendeel slechts onhoudbare buitenwerken, ter versterking van het wezenlijke, te hebben prijsgegeven. Dit standpunt stelt het gelooven eigenlijk op den bodem van het weten, en daarom bestrijden wij het. De meer ontwikkelde leden der gemeente meenen dan dat men op die wijze aan de kritiek concessiën moet doen, hoewel zoo weinig mogelijk. Dit is ongezond. Zij wandelen eigenlijk met een ongerust geweten, en de voorstanders der verstandelijke onfeilbaarheid ¹⁾, door de verstandelijkheid hunner opvatting in

¹⁾ De uitdrukking „verstandelijke onfeilbaarheid“ is eene noodhulp. „Onfeilbaarheid der H. Schrift“ is eigenlijk een verkeerde uitdrukking, omdat onfeilbaarheid een zedelijke eigenschap is die alleen aan een Persoon, aan God, kan

natuurlijk verbond met de modernen, zeggen terecht tot hen: „neemt kloek en consequent alles onfeilbaar of niets!“ Deze opvatting is inderdaad krachteloos, omdat zij onwaar is. Het geloof is dan als het ware een donker schemergebied, waar het licht der zekerheid van buiten, namelijk door de wetenschap, moet ingedragen worden. De belijdende Kerk is dan een eiland van duisternis, door een oceaen van licht, de wetenschap, omspoeld: in plaats van, naar 's Heeren Woord, het Licht der in zichzelf donkere wereld te zijn. Zoo vestigt zich dan de gedachte dat men „gematigd“ is. De orthodoxie met hare volstreckte onfeilbaarheid, meent men, drinkt onversneden wijn, de modernen nagenoeg zuiver water, maar deze „verlichten“ een gedurig meer aangengend mengsel. Wij voor ons nu gelooven niet dat de wetenschap bij den wijn des geloofs haar water heeft te gieten, opdat die wijn het verstand niet te zeer verbijstere: maar dat, omgekeerd, de Heere Jezus het kleurlooze water der wetenschap tot uitnemenden (schoon buiten den bruiloftskring niet erkenden) wijn maakt. Kritiek moet er zijn niet o n d a n k s het geloof, en schoorvoetend met de gedachte „zij zal toch alles niet rooven!“ toegelaten: neen, d o o r e n v a n w e g e het geloof (D. d. W. 6).

toekomen. Men bedoelt er echter mede dat de Heilige Geest, die dat Woord heeft ingegeven, daardoor de schrijvers der Bijbelboeken dan ook in historische en algemeen-wetenschappelijke bijzonderheden voor alle dwaling behoed heeft. Wij nu gelooven dit met onze broeders, en kunnen dus ook zeer goed van onfeilbaarheid der H. Schrift spreken (O. en W. 68). Maar onder dit „behoeden voor dwaling“ bedoelen wij dan niet dat er geen onjuistheden op historisch en physisch gebied in den Bijbel zouden zijn — want het bestaan van zulke onjuistheden erkennen wij — maar wij betrekken het alleen op de opvatting der in de Schrift beschreven toestanden van het zedelijk-godsdienstig standpunt uit, d. i. voor zooverre zij tot het Geheel van het openbaringsgebied behooren. De bedoelde onjuistheden zouden dan alleen met de goddelijke ingeving der Schrift in strijd zijn, wanneer het blijken mocht dat de grond dier onjuistheden van zedelijk-godsdienstigen aard ware. Door de uitdrukking „verstandelijke onfeilbaarheid“ of „wetenschappelijke onfeilbaarheid“ geven wij dus te kennen dat met het begrip „onfeilbaarheid der H. Schrift“, dat alleen op zedelijk-godsdienstig gebied thuis behoort, ten onrechte een kenmerk verbonden is dat er niet bij past, namelijk dat van een door het verstand te erkennen juistheid der bijzonderheden die tot het wetenschappelijk gebied behooren.

Wij gelooven ook, even als de modernen, dat er in den Bijbel bestanddeelen zijn der wereldsche overlevering op wier bodem het geloof zich beweegt, en omtrent welke wij ernstig en eenvoudig zeggen: ja, inderdaad, hier moet de wetenschap zich een andere voorstelling veroorloven dan welke de Bijbel, als wij dit punt afzonderlijk beschouwen, ons geeft. Maar dit is dan niet een mededoen met de modernen slechts tot op zekere hoogte, terwijl wij ons voor het verdere, misschien eenvoudig conservatief maar toch inconsequent, zouden terugtrekken. Neen, die punten van overeenkomst met de modernen zijn het snijpunt, het oogenblikkelijk op denzelfden trap staan van twee die van verschillende zijden komen, de een opklimmende, de ander afgaande; en hier, maar ook hier alléén ontmoeten zij elkander, om voorts hoe langer hoe verder van elkaar af te gaan.

Tegen dit conservatisme wenschen wij te waarschuwen en ons er van af te zonderen. Moet er kritiek zijn (en wij erkennen dit), dan moet zij uit het geloof zijn, want al wat niet uit het geloof is, dat is zonde. Met de „moderne“ kritiek hebben wij daarom geenszins enkele, schuchter toegestemde, punten, maar geen enkel punt gemeen. Ook daar toch, waar wij hetzelfde zeggen, is het gezichtspunt een ander. Het voorwerp, de Bijbel, is ons niet een som van afzonderlijke dingen die met elkander het Geheel uitmaken, maar een goddelijk Geheel dat zich in een veelheid van bijzonderheden uitbreidt en daarmede dan in het proces van het natuurlijk geschieden intreedt. Het is alzoo voor de natuurlijke kennis wel van buiten kenbaar (en reusachtige wetenschap kan daaraan besteed zijn), maar nooit in de bovennatuurlijke factoren die in deze natuurlijke dingen de werkende (doch door deze „wetenschap“ consequent ontkende) beweegkracht zijn. Wij noemen dan ook die „moderne“ kritiek niet onschuldig, maar door een verborgen vijandschap tegen de waarheid, welke de Kerk belijdt, geprikkeld om een voorhanden werkelijkheid, die haar veroordeelt, te ontkennen (O. en W. 88). Dus zeggen wij ook niet: „heilige Schriften, en t o e h kritiek er over!“ maar: „heilige Schriften, en d a a r o m kritiek er over“ — namelijk de kritiek, niet van ons afgetrokken verstand, maar de kritiek welke die Schriften

zelve over zichzelf laten gaan. Want deze Schriften zijn heilig in den eigen zin, dien zij aan dat woord leeren hechten, niet in den wereldschen, heidenschen zin van dat woord. Heilig beteekent in heidenschen (of ook farizeeschen) zin zooveel als onaantastbaar, door een omtuining tegen aanraking te vrijwaren, dus van buiten te beschermen. In den bijbelschen, of ook onbedorven natuurlijken zin van dat woord beteekent het: Gode gewijd, dus in zichzelf zijn onkwetsbaarheid dragende. Wat wij doen in dezen, doen wij dus niet schoorvoetende, maar in rustige verzekerdheid van den Woorde gehoorzaam te zijn. Als onze kritiek het heilige komt aan te tasten, zeggen wij niet: „nu gaat zij te ver!“ maar „nu gaat zij niet ver genoeg“, want deze aantasting van het heilige is ons een bewijs dat wij het eerste der kritiek verzuimd, dat wij onszelve niet genoeg onder de tucht des Heiligen Geestes gesteld hebben: wij belijden dit, nemen (al is het onder veel verkeerde beoordeeling) het gedane terug, en beginnen op nieuw. En zoo wenschen wij ook den broeder in de Gemeente te vermanen: Stel u steeds onder het Kruis, in het licht van het vleeschgeworden Woord. Dan zullen wel niet terstond alle moeielijkheden voor u opgelost zijn. Maar gelijk wij voor onze eigen behoudenis uit het geloof gerechtvaardigd zijn en het overige Gode overlaten, daar de Heilige Geest ons leiden en heiligen zal — zoo ook voor dit teeder belang, de Schriftbeschouwing. Ook hier zal Hij die het leven, het lichaam, het beginsel gaf, ook wel de omkleeding daarvan (Matth. 6, 25), de toepassing op alle bijzonderheden, schenken. Zoek ook wat de beschouwing der heilige Schrift betreft, het Koningrijk Gods en zijn gerechtigheid, dan valt u te zijner tijd al het overige toe, wordt op zijn rechte plaats gesteld.

Dit vertoog te schrijven was mij een min aangename taak, waar alleen plichtsbef mij toe dwingen kon. Stel, vele kinderen in een huisgezin zijn het met elkaar van harte eens in de liefde met welke zij die hunner moeder beantwoorden. Niemand hunner of hij roemt, als de anderen, hare moederlijke deugden, hare innigheid, hare trouw. Eenigen onder hen beginnen echter hare geleerdheid te roemen; waarop anderen uit hun getal zich

eerlijkheidshalve verplicht voelen, die geleerdheid te ontkennen. Nu hebben deze laatsten, omdat zij huns ondanks genoopt werden bewijzen voor de ongeleerdheid hunner moeder (waar zij veel liever over zwenge) te berde te brengen, allicht den onaangename schijn tegen zich alsof zij in liefde voor de gemeenschaplijke moeder bij hun overige broeders en zusters achterstonden. Breng ik dit op mijn geval over, zoo ligt het onaangename dat ik bedoel, blootelijk alleen dáárin, dat ik veel liever dan de hier na volgende discussie te voeren, in dit korte leven er mij uitsluitend toe bepaalde om met mijn broederen het Woord onzes Gods te verkondigen en zijn heerlijkheid te prijzen. Over het smartelijke van verdacht en beschuldigd te worden van onrecht jegens Gods Woord, klaag ik daarentegen niet. En dit geenszins omdat ik daar ongevoelig voor zou wezen, immers dat zou slechts gebrek aan hoogachting en liefde voor die broeders zijn; maar vooreerst omdat in dien toestand een zegen ligt. De broeders die met mij dezelfde ervaring maken, klagen soms, dunkt mij, te veel over het bedrukte in onzen toestand, bij den weligen groei van het alom gestrooide zaad der verdenking. Ik acht het integendeel een groote genade, in de diepte geleid, tot zelfonderzoek, tot biddend hertoetsen van onze overtuiging aan Gods Woord genoopt te worden, en dan, als wij bevinden mogen op den eeuwigen grondslag te staan, uitgestrekte populariteit (die Delila-schaar voor den prediker!) te missen, maar toch in allerlei stille vruchten, in allerlei hulpe onzes Gods te mogen ervaren, dat zijn Woord niet gebonden is. Neen, laat ons niet klagen maar danken, en met onverzwaften moed voortarbeiten. En ten andere ben ik dáárom niet klagende maar veeleer verheugd in dezen toestand, omdat ik mij met elken oprechte onder de broeders die meenen in het stuk der Heilige Schrift tegenover mij te moeten staan, van harte één gevoel. Met „oprechtheid“ bedoel ik hier niet bewuste eerlijkheid (die betwist ik aan niemand van hen aan wie ik hier denk), maar werkelijk ernst maken met — praktisch gevolg geven aan hetgeen men leert. Wie alzoo de „onfeilbaarheid der Schrift,“ (in den verstandelijken zin waarin ik die verwerp) waarlijk oprecht gelooft, met dien hoop ik van harte

200

één te zijn. Want zijn werkelijke stand komt dan — hoe hij dien ook formuleere — hier op neder, dat hij er inderdaad toe beslist is, aan de Schrift feitelijk in alles te gehoorzamen; en daartoe ben ik door Gods genade óók beslist. Velen, die met warmte de onfeilbaarheid der Schrift (in hun zin) verdedigen, en niet dan met verontwaardiging b. v. van door de uitkomst wederlegde profetiën kunnen hooren spreken, maken met dit hun geloof zoo weinig ernst, dat zij nimmer (terwijl zij toch voor vele andere boeken tijd hebben) zich de moeite namen om een profeet in zijn historischen samenhang en geheelheid te leeren verstaan, ofschoon zij, wanneer men hun b. v. naar den als ketter verworpen Robertson Smith, zonder dien naam te noemen, zulk een profeet uitlegt, erkennen dat die profeet en de geheele geschiedenis van Israel hun nu veel heerlijker en heiliger geworden is. Doch ook de Schrift betuigt: „niet een iegelijk die tot mij zegt: onfeilbaar, onfeilbaar! zal aan mij gehoorzaam mogen heeten; maar die ook voor dit vraagpunt doet mijn wil, en mij dus werkelijk noemt zooals ik inderdaad zeg te zijn.“ Tot den broeder dus die aan de onfeilbaarheid der Schrift oprecht gelooft; zóó oprecht dat hij haar ten volle gehoorzaamt; zóó oprecht dat hij, als hij b. v. een historische of dergelijke feil vindt, niet een (licht overal gereede!) verbloeming of loochening van dat feit zoekt om slechts zijn theorie te kunnen volhouden, maar het feit eenvoudig erkent; kortom zóó oprecht dat hij de Schrift laat heerschen niet alleen over zijn hart en leven maar ook over zijn theorie, en dus „onfeilbaarheid“ opvat als: recht om onbepaald gehoorzaam te worden, tot dien broeder zeg ik: met u en in uwen zin (al is 't niet overal naar uwe gedachten) geloof en belijd ik de onvoorwaardelijke en algeheele onfeilbaarheid der heilige Schriften.

En neemt hij die gemeenschap niet aan, ook dan kan ik niet klagen. Het is een verootmoedigend maar onloochenbaar feit dat zijn overtuiging (die van de verstandelijke onfeilbaarheid der Schriften) een geschikter voertuig is voor gehoorzaamheid aan het Schriftwoord bij de meerderheid, dan de onze. Die uit de kerkgeschiedenis weet dat, van wege onze zonde, niet alleen in

de middeleeuwen maar ook thans, niet alleen bij de Roomschen maar ook bij ons, de waarheid dikwerf veel ingang gevonden heeft door den tastbaarder vorm, haar door menschelijk gezag gegeven, zal zich in dien staat van zaken voegen en alleen eerlijkheidshalve voor zichzelf verklaren dat hij er anders over denkt. Art. 36 onzer Nederl. Belydenis blijft, hoe ook inconsequente belijders het willen ter zijde stellen, vaak in hun eigen praktijk van kracht, zoo men slechts de „uitwendige middelen“ door welk de gelding der waarheid gehandhaafd wordt, ruimer opvat. Zij zijn juist niet alleen zwaard of staatsdwang, maar ook het praktisch beleid dat de waarheid voor de meerderheid pasklaar maakt.

Dus zullen wij, hoewel in het geloof met de Gemeente één, toch onze overtuiging in dezen bij haar nooit populair kunnen maken: het werkzaam argument van den oppervlakkigen schijn die tegen ons is, zal haar altoos als zwevend en naar het ongelooft afhellend kunnen diskrediteeren. Willen wij enkel de waarheid, wij moeten dan nooit een partij willen vormen; zij die even goed als wij de waarheid, doch daarnevens hare dadelijke gelding willen, zullen ons altoos overvleugelen.

Desniettemin gaan wij voort. Want het is ons niet om succes, maar om het belijden van onze overtuiging te doen. Niet om den bijval, maar om het welzijn der Gemeente, dat ook zeer wel bevorderd kan worden door dat men ons veroordeelt, maar leest.

207

I.

Wij beginnen met de grondtrekken der geheele geloofsovertuiging in welke wij staan.

Ons is ontferming geschied, en nu belijden wij den Christus Gods. Ontdekking aan onszelve in schuld en verdoemelijkheid voor God, zien op den gepredikten Christus der H. Schriften, ervaring van vrijspraak, genade en nieuw leven, deze feiten staan, op gronden hier niet nader te ontvouwen (schoon wij er desgevorderd gaarne rekenschap van geven), voor ons vaster dan ons zichtbaar tijdelijk bestaan zelf. Voor „ons“, zeggen we, want wat wij hier verklaren, wordt door een zekeren kring van menschen, met onbepaalde doch niet onvoelbare begrenzing „de christelijke Kerk“ genoemd, in alle eeuwen beaamd. Hierin is de kolenbrander en het oude moedertje op dezelfde hoogte als de meest ontwikkelde en godgeleerde, al weet de laatste de gemeenschaplĳke ervaring iets beter uit te drukken en te verklaren. Die uitdrukking en verklaring is echter niet noodzakelijk bij de ervaring. Zou er b. v. iemand komen die dit vertoog, dat ik nu ga schrijven, afdoende wederleide, wij zouden zeggen: „Goed, deze verklaring is dus gebleken, onvoldoende en „onjuist te zijn. Doch de zaak zelve, de gemeenschaplĳke „ervaring — welke wij liefst aanduiden door „het geloof in den „drieëenigen God“ — blijft even vast. Wij wachten nu slechts „op een kundiger verklaarder.“

Deze onze gemeenschaplĳke ervaring nu brengt een gewichtige beweesing met zich op het veld der historie. Namelĳk wij beweesen de vleeschwording des Woords, in genoegzaam alge-

meen bekenden zin. Dit middelpunt trekt een zekeren kring van stralen rondom zich. Immers wie deze vleeschwording des Woords gelooft, wordt ook altoos bevonden de Heilige Schrift voor Gods Woord te houden. Dezelfde stem, die tot hem kwam toen Gods genade hem bekeerde, en die nu nog steeds in zijn geweten voortklinkt. diezelfde stem, ofschoon met een helderheid welke verre boven zijn eigen ervaring uitgaat, verneemt hij ook in de ons als „Bijbel“ overgeleverde heilige Schriften. Hij kan niet anders dan zich in alles onvoorwaardelijk voor deze Schriften buigen, en vindt in die onderwerping zijn vrijheid en zaligheid. Hier, op dezen bodem, ligt zijn eigenlijk levensgebied. Intusschen dringt hem de behoefte zijns geestes, dit levensgebied, dit geestelijk eigendom, te ordenen om het te kunnen overzien en er in te kunnen wonen. Ordenen beteekent: van het middelpunt als regelend beginsel uitgaande, alles op zijn juiste plaats, zooveel mogelijk, zetten. Zoo komt nu rondom de geschiedenis van de vleeschwording des Woords naar achteren de geschiedenis van Israel en van den oorsprong der menschheid, naar voren de geschiedenis van den aanvang des levens der Gemeente, te staan. Een verstandelijk-stelselmatige orde is echter slechts zeer gebrekkig, zeer aanvankelijk te verkrijgen. Want deze geheele geschiedenis is bovennatuurlijk. Hare wortelen reiken in het onzichtbare, hemelsche, terwijl wat er op gewone, aardsche wijze zichtbaar van is, van dit onzichtbare en hoogere slechts het uiteinde, de buitenkant mag heeten. Zoo is het kennelijk ook door de heilige schrijvers, die de Bijbelboeken opstelden, verstaan. Ook hun beschrijvingen zijn gebrekkig, en de Heilige Geest, die hen leidde, onthief hen naar hun eigen getuigenis niet aan onzer aller menschenlijke beperktheid met welke zij het van Boven gegevene opnamen. Zij droegen dien schat in aarden vaten.

Hieruit ontstaat wettig en noodzakelijk datgene wat men de „analogie des geloofs“, een samenstel van overtuigingen met vast middelpunt maar min of meer onbepaalde grenzen, noemt. De onbepaaldheid van die grenzen is voor hen, die daarbinnen in gemeenschaplijke ervaring samenwonen, hoegenaamd geen bezwaar. Slechts tegenover hem die er buiten staat, trekken

we telkens, op zijn eisch, zekere grenzen; doch dit gelukt ons nooit dan zeer gebrekkig, en bij wijze van noodhulp. Noch hij, de tegenstander, is tevreden, noch wijzelve zijn het onderling geheel eens: wèl over het grondgebied, maar niet over zijn grenzen. Die buiten het vaderland woont kan altoos zegevierend vragen, wáárom ons vaderlandsch gevoel dan toch juist een weinig bezuiden de noordbrabantsche grenzen of beoosten de geldersche ophoudt, en in onze bepaling van het „nederlandsche“ menige willekeurigheid aanwijzen. Maar als wij nu zijn afgetrokken, buiten onze ervaring omgaande logika niet kunnen wederleggen, en hij ons dan den eisch doet van op dien grond de zaak zelve op te geven, andwoorden wij weigerend en nemen daarvoor gewillig den blaam van willekeur, verwardheid of zelfmisleiding op ons. De fakkel brandt op het open veld, in den wind. De lichtkring om haar heen verandert gedurig van vorm. Onmiddellijk rondom de fakkel is het helderste licht, daaromheen flauwer, eindelijk een kring waar nu eens meer, dan weér minder licht, dan weér duisternis is. „Hier is licht“, roepen wij, op een punt wijzende. De tegenstander zegt: „wel, zoo aanstonds, toen ik een uwer vrienden omtrent dit punt vroeg, noemde hij het schemering. Gijlieden zijt het weinig met elkaar eens. Bepaalt mij, ééns voor al, de grens van licht, schemering en duisternis, anders moet ik u willekeurige mystieken noemen.“ Wij blijven het andwoord schuldig, maar zijn in onze zekerheid dat wij, bij de fakkel staande, in het licht verkeerden, niet geschokt.

Evenzoo gaat het ons nu als wij ons geestelijk grondgebied, de heilige Schrift, willen ordenen. De fakkel is hier de vleeschwording des Woords. Deze belijdenis drukt een innig verband van „leerstelling“ en „historie“ uit. Leerstellig werpt deze fakkel een lichtkring rondom zich, dien wij noemen het geloof in den drieëenigen God. Historisch trekt zij een lichtkring om zich, dien wij noemen de bijbelsche geschiedenis vóór en na Christus. Nu staan wij tegenover velerlei aanval weerloos. De doctrinaire tegenstander kan zeggen: trekt in leer en historie duidelijk uwe grenzen, of gij verbeurt uw recht van medespreken. Maar ook de vriend en broeder, die in het belang der waarheid gezag wil

oefenen en dus die verstandelijk-klare belijning noodig heeft zonder welke de medestanders niet zijn te ralliëeren noch de tegenstanders af te slaan, (D. d. W. 28) kan zeggen: „nuances toe te laten is de grensbepaling onzeker en uw kamp open en weerloos stellen; er is geen vastigheid tenzij alles, middelpunt of omtrek, gelijkelijk onfeilbaar zeker sta.“ Hij heeft de verstandelijke duidelijkheid, en dus ook de goedkeuring der meerderheid, vóór zich. Wij daarentegen de werkelijkheid, eenvoudig en systeemloos aangenomen zóó als zij daar ligt; maar moeten ons getroosten, zwevend en halfslachtig te heeten.

Laat ons echter zoo duidelijk mogelijk alles verklaren, en daartoe vragen: Wat is de „heilige Schrift“ of „de Bijbel“?

Door die uitdrukking wordt aangeduid één Geheel, begrensd tusschen Gen. 1 : 1 en Openb. 22 : 21. Wij drukken zeer sterk op dat „één Geheel“, hetwelk door die uitdrukking „de Bijbel“, „de H. Schrift“ of „de Schriften“ aangeduid wordt. Het mag niet in stukken gesneden (O. en W. 66), niet in afzonderlijke boeken, hoofdstukken, teksten worden gedeeld. D. w. z. men mag en moet in de wetenschap die afzonderlijke stukken natuurlijk wél onderscheiden, maar men moet ze daarentegen altoos, als er van het gebruik in de Gemeente sprake is, gelijk hier, in verband tot het levend Geheel beschouwen. (Op die éénheid legde ik ook onlangs nog nadruk in mijn „Irenisch“ bladz. 11.) Zóó beschouwt de daglooner en het oude moedertje de H. Schrift (D. d. W. 29) in den geloove: en in dat geloof zijn wij van heeler harte met hen één.

Want wat is het nu, te gelooven?

Die vraag moeten wij naar en uit de H. Schrift beantwoorden. Zij zegt ons, als één Geheel sprekende, in haar geheelen samengang, dit:

„Gelooven is: ons over te geven ter persoonlijke gemeenschap „met God in Jezus Christus. Gelooven is een betrekking van „persoon tot Persoon.“ (D. d. W. 7.) Wel is waar zijn er vele vromen die, onder de heerschappij van onbijbelsche overleveringen (welke hier beneden nog zeer wel met oprecht geloof kunnen samengaan), zeggen: „neen, tot gelooven behoort ook het er

„voor te houden dat al wat in den Bijbel staat, elke text „afzonderlijk beschouwd, ook wetenschappelijk voor het „verstandelijk denken juist is.“ Maar dit mogen wij niet met hen zeggen, omdat dan door hen het „gelooven“ wordt opgevat op een onbijbelsche wijze, welke dan ook door den Bijbel, daar hij alle „geloof“ bepaaldelijk op den Persoon Gods (in Christus) concentreert, uitdrukkelijk tegengesproken wordt. Trouwens, deze vrome broeders meenen het in den grond, huns ondanks, zelf niet zóó als zij het zeggen. Want als zij b. v. in den Bijbel dingen vinden die niet met elkaar overeen te brengen zijn, zeggen zij niet eenvoudig gehoorzaam: „de Bijbel toont hier „feitelijk, niet te willen dat ik hem ook wetenschapljk voor „juist houde“ —; maar, dewijl zij, in het vermeend belang van het gezag des Bijbels, hunne niet aan den Bijbel ontleende theorie omtrent den Bijbel hooger schatten dan de feitelijke aanwijzing des Bijbels zelve, zeggen zij: „het moet uitkomen, en als ik „dat niet zie, zoo ligt het òf aan mijn verstand, òf aan de „redactie van den text, of aan iets anders, waar het dan ook „aan zijn moge.“

Met hen die den Bijbel voor wetenschapljk-onfeilbaar houden, moeten wij het dus oneens zijn omdat de Bijbel ons dit beveelt. Wij moeten, als wij waarlijk ernst maken met onze onderwerping aan den Bijbel, ook het antwoord op de vraag: „hoedanig, van welken aard moet die onderwerping wezen?“ aan den Bijbel zelve ontleenen. En als we nu den Bijbel openen, en hem eerbiedig vragen: „o Woord „van God, zeg ons, op welke wijze wilt gij dat wij u zullen gehoorzamen?“ — dan antwoordt de Bijbel ons niet: „gij moet mij voor wetenschapljk-onfeilbaar houden“; — en dáárom, dus uit gehoorzaamheid aan den Bijbel, doen wij zulks dan ook werkelijk niet, houden wij hem dan ook niet voor wetenschapljk-onfeilbaar. Hij is ons wel „de onfeilbare regel voor ons geloof“, zooals onze Belijdenis zegt (D. d. W. 10) en wij „gelooven“ ook zonder eenige twijfeling al wat in hem begrepen is (ibid.), doch al weder, wat dit „gelooven“ beteekent, mogen we niet aan ons eigen verstand of begrip, maar alleen

aan den Bijbel zelf vragen (D. d. W. 27, 28); en dan antwoordt de Bijbel ons: „dit uw gelooven is eene overgave des harten „aan het Geheel, en niet een verstandelijk voor juist verklaren „van alle bijzonderheden.“ Aan die aanwijzing gehoorzamen wij dan ook. Dit schijnt echter aan vele broeders oneerbiedigheid jegens Gods Woord, en ongeloof toe. Tot de eischen des geloofs wordt in onze dagen, onder de heerschappij van omstandigheden die dat verklaarbaar maken (D. d. W. 28), gerekend dat men het er voor houde, dat er niets, dat onjuist is, in den Bijbel staat; b. v. ook geen feil tegen de historie of de natuurkennis of eenige andere wetenschap. Hoe moeten wij, al weder naar den Bijbel, over dit gevoelen oordeelen? Wij moeten dit gevoelen verwerpen, omdat het aan de heilige Schrift iets opdringt wat zij zelve niet wil. De Bijbel zegt nergens, noch met uitgedrukt woord, noch bij gevolgtrekking, dat hij als wetenschappelijk-onfeilbaar wil aangemerkt worden. Dit is alleen een gevolgtrekking die men ten onrechte, met een „overgang tot een ander gebied“, maakt uit de waarheid dat de H. Schrift Gods Woord is. Want Gods Woord is ons als voorwerp van waardeeringsoordeel, d. i. als iets veel hoogers dan wetenschappelijke stelling, namelijk als zedelijk-geestelijke waarheid (D. d. W. 14) overgeleverd. Dit geldt ook voor de historische en algemeen-wetenschappelijke (of liever, op het gebied der wetenschap liggende) uitspraken in den Bijbel, die door de wetenschap, voorzeker, verstandelijk en afzonderlijk, maar door het geloof te zamen als één Geheel in verband tot het eigenlijk middelpunt, Jezus Christus, beschouwd moeten worden, en dán, als zoodanig, in dien samenhang opgevat, wáár zijn, ook al zijn ze wetenschappelijk, d. i. hier verstandelijk, op zichzelf beschouwd, onjuist. Om een voorbeeld te ontleenen aan de kwestie die juist dezer dagen aan de orde is: gesteld het ware bewezen dat de levitische wets-ordeningen b. v. omtrent den tabernakel, enz. van lateren oorsprong zijn en dus niet van Mozes, dan zou hetgeen er telkens staat: „Mozes verordende op Gods bevel dit alles“ wetenschappelijk onjuist zijn. Want dan ware de wetgeving van den Pentateuch het gewrocht van de geheele historische ontwikkeling van Israel. Dat Robertson Smith

die overtuiging uitspreekt, is in ons oog volstrekt geen teeken van ongeloof. (D. d. W. 37) Maar ook dan behoudt de geheele Pentateuch, ingesloten die wetenschappelijk-onjuiste bestanddeelen, zijn beteekenis als gedenboek van Israels historische ontwikkeling, en behoort even goed tot het voetstuk van het Beeld Jezus Christus; en dit noemen wij zijn zedelijke waarheid, zijn religieuze beteekenis.

Dat ons dus de Bijbel, dien wij als onfeilbaren regel voor ons geloof met onze Belijdenis eeren, tegen wien wij, in al wat hij „leert“, niets wenschen te „leeren“ omdat wij zonder eenige twijfeling „gelooven“ al wat in hem begrepen is (D. d. W. 10), tegelijk voor de wetenschap, dat is voor het verstandelijk onderzoek der bijzonderheden, niet onfeilbaar is, verbergen en bemantelen we niet (O. en W. 68 en elders). Uit gehoorzaamheid aan den Bijbel die het ons door zijn inhoud klaarlijk beveelt, erkennen wij open en duidelijk in den hedendaagschen zin van het woord orthodoxie niet orthodox te zijn (O. en W. 69; D. d. W. 17, 29, 38). Wij durven dat niet te wezen, omdat de Bijbel, wien wij in alles hopen te gehoorzamen, ons verbiedt het te zijn. Nu weten we wel dat deze volle gehoorzaamheid aan Gods Woord door vele broeders, op wier gemeenschap wij prijs stellen, hoogmoedige ongehoorzaamheid aan Gods Woord en bedekt ongeloof of althands afhelling naar het ongeloof heen genoemd wordt. Maar toch voelen we ons met deze broeders die ons aldus beschuldigen, in ééne gemeenschap des geloofs tegenover hen die misschien onze ontkenning van de wetenschappelijke onfeilbaarheid der Schrift zullen goedkeuren, zonder evenwel met ons uit te gaan van het geloof in den drieëenigen God, dus van het geloof aan de vleeschwording des Woords. Immers de broeders die ons veroordeelen, doen zulks omdat zij het volstrekt gezag van Gods heilig Woord tegenover ons meenen te moeten handhaven. Daar nu dit volstrekt gezag van Gods Woord ons, even als hun, boven alles gaat, zoo eeren wij hen en hebben hen lief, omdat zij tegen een (vermeend) bestrijden van dit geloof ijveren. Wel is waar wij achten onze theorie omtrent het Schriftgezag beter dan de hunne, omdat zij o. i. nauwer, eenvoudiger, gehoorzamer aan de werkelijkheid aangesloten is. Maar wij beoor-

deelen liefst niemand naar zijn theorie. Om te weten hoe iemand over het gezag des Bijbels denkt, vernemen wij ook wel met belangstelling naar zijn theorie daaromtrent, maar toch oordeelen wij nog liever naar het geheel zijner persoonlijkheid, zoover deze zich handelende en belijdende in de gemeente openbaar maakt. En dan komen wij er voor uit velen in de gemeente te kennen, vooral armen en eenvoudigen, van wie wij met schaamte belijden moeten dat wij, wat onderwerping van hart en leven aan het heilig Schriftwoord betreft, ondanks onze zuiverder theorie hoog tegen hen op moeten zien.

Zoo beweerden wij dan op grond van het bovenstaande, dat wij hebben te gelooven en te prediken, en zooveel in ons is de aanstaande leeraren hebben te doen gelooven en prediken omdat en zooals het in den Bijbel staat.

1°. „Omdat het in den Bijbel staat.“ Naar algemeen geldig taalgebruik is dit een verkorte populaire spreekwijs. Zij dient om al de momenten saâm te vatten, die met elkander onzen toestand van afhankelijkheid aan het Schriftwoord bewerkt hebben. Niemand zal er uit verstaan, dat wij gelooven niet op grond van de feiten zelve die vermeld staan, maar op grond enkel van de omstandigheid dat deze dingen, van welke de Schrift spreekt, op zekeren tijd te boek gesteld zijn. Wanneer Mattheus zegt dat iets in het leven des Heeren Jezus geschiedde „opdat vervuld zou worden wat geschreven is door den profeet,“ dan verstaat niemand daaruit: „God, die deze dingen in de levensgeschiedenis van Jezus ordeneerde, liet Zich in Zijn beschikkingen in dezen bepalen niet door Zijn eigen Raad en wijsheid, maar door het feit dat de Profeeten hier of daar aldus geschreven hadden.“ Want ook het schrijven van deze profeeten was een leiding Gods geweest, die met Zijn latere besturingen omtrent het leven van Jezus overeen kwam. Evenzoo, wanneer een huisvader de geschiedenis des huizes op zoodanige wijze dat geest en levensrichting des huizes daaruit duidelijk bleek, had laten opteekenen, codificeeren; en wanneer nu een kind zeide: „al wat ik omtrent ons huis geloof en doe, geloof en doe ik omdat en zooals het in ons huisboek staat“ = dan zou hij, naar aller steeds ge-

volgd en voor ieder verstaanbaar spraakgebruik, daarmede slechts dit, en niets anders zeggen: „ik geloof en doe dat alles niet om het toevallige feit der codificatie, maar omdat ik kind des huizes ben, in liefde en gehoorzaamheid aan onzen Vader en aan allen die van den huize zijn, gehecht. Daarvan, van deze liefde en piëteit, is de uitdrukking ons huisboek, en deze liefde en piëteit druk ik nu uit door te zeggen dat ik alles doe omdat het in dat huisboek staat.“ En nu is de Bijbel het heilig Geslachtsboek van Gods kinderen.

2° „Zooals het in den Bijbel staat.“ De Bijbel is ons Gods heilig Woord niet alleen om zijn inhoud, maar vooral ook niet minder om zijn vorm. Die vorm is, dat de h. Schrift, als heilig boek, steeds in waardeeringsoordeelen (D. d. W. 14) tot ons spreekt: dat is, dat zij ons geen menschelijke wetenschap, maar heilige, geestelijke waarheid van Godswege wil leeren. En daarom verwerpen wij de verstandelijke onfeilbaarheids-theorie welke, in de oprechte meening van zich te onderwerpen, inderdaad, door de Schrift op andere wijze op te vatten dan zoo als zij zichzelf kennelijk geeft, zich boven haar stelt. De gewijde Geschiedenis, wij willen haar als één geheel, als de heilige overleveringen van Gods volk omtrent zijne leidingen en openbaringen, juist zóó als zij zich geeft en niet anders, opnemen en gelooven. De heilige schrijvers geven hun beschouwing van Gods daden niet als kritisch-wetenschappelijke geschiedschrijving in modernen zin, en daarom vatten wij die dan ook niet zoo op. De kritiek heeft haar recht. Voor de wetenschappelijke beschouwing mag en moet zonder twijfel de kritiek deze geschiedverhalen in afzonderlijke stukken ontleden en rangschikken, en is dan daarbij, gelijk wij erkennen (D. d. W. 28, 38) geenszins onge-looovig of vermetel zoolang zij inderdaad door het geloof aan de vleeschwording des Woords bestuurd en bezielde wordt, ook niet wanneer zij, gelijk onvermijdelijk is, eenige dingen in de heilige Schrift voor onhistorisch of onjuist, dat wil zeggen voor (waarschijnlijk) niet werkelijk gebeurd, of niet zóó als het daar vermeld wordt, juist voorgesteld verklaart. Bij voorbeeld: Israels profeten, als zij van „het Westen, de zee, de eilanden“ spreken,

of van het „uiterste Noorden“ naar de Kaukasus-bergen heen, bedoelen daarmede het einde der wereld. Den hemel zagen zij over de aarde uitgespannen als een tent, en de bergen als de vaste pilaren van dit door God toebereid huis. Onze eerlijke broeders die de verstandelijke onfeilbaarheid der Schriften vasthouden, mogen niet toestemmen dat de aardrijkskundige kennis der profeten hierin faalde; anders toch zouden zij even goed moeten toestemmen dat de geschiedkunde dezer heilige mannen gefaald heeft, en hunne theorie ware wederlegd. Wij echter houden het er voor, naar onze belijdenis van den Drieëenige, dat de openbaring des Zoons en des H. Geestes niet in tegenspraak kan zijn met de openbaring des Vaders — d. w. z. dat de historische openbaring Gods niet vooruitgeeft wat langs den weg van eigen geestes-arbeid en voortgaand onderzoek zich aan den mensch openbaart. Zoo laten wij dus de kritiek des geloovigen (d. i. vrijen) wetenschaplijken onderzoekers eenvoudig en zonder dat het ons ergert, verklaren dat de Profeten zich, met hun ganschen tijd, in de genoemde beschouwingen vergist hebben. En desniettemin zonder met woorden te spelen, zonder ons onoprechtelijk te accommodeeren, maar eenvoudig omdat wij lezende aan die wetenschaplijke zaken niet denken, gelooven wij ten volle wat de heilige Profeten daar ter plaatse (ingesloten die onjuistheden) zeggen. Zoo moge ook de kritiek, als zij door eerlijk en nauwgezet wegen van de bijzonderheden er toe genoodzaakt wordt, verklaren dat die toedracht hier en daar eene andere geweest moet zijn dan ons in de heilige geschiedverhalen, onbekommerd om eene dáár niet geëischte nauwkeurigheid, gemeld wordt. Maar het geloof, deze geheele geschiedenis als één onverbroken en onverbreekelijk Geheel in het licht des einddoels, der toekomst van Christus, aanziende, voelt zich door deze kritiek niet gehinderd. Laat ons nog weder, om dit te verduidelijken, de geschiedenis onzes geestelijken levens raadplegen. Hoe zijn wij tot de Schrift gekomen? Niet als onvooringenomen denkers, die kalm en zonder belang bij de zaak te hebben, zeiden: „kom hier, o oorkonde, en toon ons uwe geloofs-„brieven voor elk gebied: zooveel als van U den toets van onzen

„geest en zijn eischen kan doorstaan, zullen wij van u gelooven.” Niet zóó is het geweest, maar juist andersom. Toen wij tot geestelijk leven en bewustheid ontwaakten, toen de traditiën der naïef-vrome kindsheid bij ons persoonlijk eigendom werden, en wij door Gods genade tot het Kruis gekomen zijn, toen stond de geheele Bijbel, en bloc, als één Geheel, voor ons als Gods Woord vast. Niet als een voorwerp van wetenschap, want daar dachten we toen even weinig aan als de daglooner en het oude moedertje met wie wij toen in dat geloof deelden en ook nu, na velerlei schuddingen, door Gods ontferming op dit eigen oogenblik nóg deelen (D. d. W. 29); maar als boek des geloofs, d. i. als getuigenis van Jezus Christus met hetgeen de persoon van Jezus Christus onderstelt, m. a. w. van het Beeld met zijn voetstuk. Nu is naderhand de eisch der wetenschap tot ons gekomen; maar de genoemde verhouding onzer afhankelijkheid van de Schrift is dezelfde gebleven. Dat is: niet het geloof is op den grond van de wetenschap gebouwd, maar de wetenschap is gebouwd op den grond van het geloof. De geheele Bijbel, historie en leer, staat ons vooruit, als één Geheel, vast; en dit blijft eeuwig zoo. Liever laten wij alles varen en heeten onbruikbaar of geveinsd, dan dat dáár ooit iets van af zou gaan. Wat ons nu echter de wetenschap, mits zij vrij, d. i. op den bodem des geloofs staande zij, (D. d. W. 6, 32) zal leeren, dat zullen we eerlijk laten gelden, ook als het resultaat negatief is, als wij b. v. tot de overtuiging komen dat iets niet, of niet zoo gebeurd is als het in den Bijbel beschreven staat. Maar dat wij dit dan laten gelden, is niet omdat wij alsdan, door den nood gedrongen, van onze gehoorzaamheid aan den Bijbel iets af trekken, tot ons zelve zeggende: wees maar gerust, er blijft toch genoeg onaantastbaars over! Dit conservatisme (zie Voorrede bl. 11) wraken wij omdat het niet is uit het geloof aan de vleeschwording des Woords. Immers het scheidt, tegen dat geloof in, de „waarheid“ en het „feit“ van elkander. Men stelt dan heimelijk de „waarheid“ op zichzelf boven het feit, en acht dat feit slechts als een omhulsel, omkleeding dier waarheid, zoodat men zegt: op een weinig dichter of dunner omkleedsel

komt het zooveel niet aan, de waarheid is en blijft toch ongeschonden, ja zij zou des noods het geheele omkleedsel des feits kunnen ontbeeren en dan toch waarheid blijven. Zóó acht men dan het Woord eigenlijk niet vleesch geworden, maar met een (des noods dus te ontbeeren) vleesch bekleed. Wij nu deelen niet in dat standpunt, dus ook niet in 't geen er uit volgt. Wij zien de kritiek niet als een vijand aan die van buiten komt, en aan wien wij, concessiën doende, slechts zekere minder belangrijke dingen zouden prijsgeven, ons troostende met hetgeen wij toch overhouden. Neen, want de Bijbel, zóóals hij daar ligt, d. i. als één Geheel, als geloofsboek genomen, beveelt ons zoo te doen, en daarom trent onbekommerd te zijn. Hij beveelt het ons positief en negatief. Positief door ons te leeren dat het Geloof niemand anders dan God in Christus tot voorwerp kan hebben. Negatief doordat de toestand des geloofs de behoefte aan wetenschap zelf opwekt en opwerpt, en doordat de Bijbel ons nergens zegt: gij zijt oneerbiedig jegens mij als gij aan deze wetenschap recht en plaats geeft. Zóó staan de dingen in den Bijbel, en zóóals zij daar in den Bijbel staan, gelooven en prediken wij ze. Of beter gezegd, zoo trachten wij het te doen. Want beide het „omdat“ en het „zooals“ zijn slechts ons ideaal. Wie gelooven (en prediken) zou louter alleen omdat het in den Bijbel staat, zou een zeer hoog standpunt van geestelijke vrijheid hebben bereikt. Hij zou boven alle vooroordeel en geestelijke traagheid, ja boven de macht van elke zonde, niet slechts in Christus (gelijk wij het in ons Hoofd zijn) maar ook reeds in zichzelf verheven staan. Evenzoo, te gelooven en te prediken zooals het in den Bijbel staat, is nog slechts een ideaal, dat wij benaderend trachten te bereiken. Veel voorbijgaande willen wij hier één kenmerk der Schrift noemen dat wij altoos met diepe bewondering aanzien, hare koninklijke stelselloosheid. Er is voorzeker van den beginne tot het einde één groote gedachte, de eere Gods in het Koningschap van Jezus Christus, en in dien zin ook een stelsel in haar. Doch met hoe heerlijk schoone losheid neemt die gedachte duizend vormen aan, ja schijnt dikwerf geheel te verdwijnen en voor haar tegendeel plaats te maken,

terwijl wij angstige godgeleerden met onze dogmatische of conventioneel „stichtelijke“ taal aan onszelve steeds deftig gelijk blijven. Hierin ligt iets onbeschrijfbaar verhevens. Een groot karakter heeft iets van eene zee die in kleur, vorm, werking onophoudelijk verandert en heden, in vergelijking van gisteren, zichzelf schijnt tegen te spreken. Zulk een karakter verbindt zorgeloos tegenstrijdigheden aan welke een klein, net, goed afgest past burgerkarakter zich nimmer schuldig maakt. Als een held die onbekommerd, in vertrouwen op zijn onverwoestbare levenskracht, met open wonden voortleeft. Het oneindige, de volmaakte wereld des Koninkrijks kan door hen die werkelijk daarin leven, gelijk de van God geïnspireerde Bijbelschrijvers, niet anders dan stamelend, onsamenhangend worden weergegeven. De logische kritikus vindt fout op fout, maar wien God de oogen opende, die drinkt in en aanbidt. Dit heb ik (D. d. W. 13) den heiligen natuurklank der waarheid genoemd. Te gelooven en te prediken zooals het in den Bijbel staat, o welk een hoog, voor ons zondige, kleine, platte lieden alleen door de vernieuwende genade des Heiligen Geestes uit de verte te benaderen ideaal!

Eindelijk 3°, „omdat en zooals het in den Bijbel staat.“ In den Bijbel, dat wil zeggen tusschen Gen. 1, 1 en Openb. 22, 21, niets uitgezonderd, als één Geheel. Niets uitgezonderd; gelijk wanneer ik zeg „op het schip“ te varen, door die uitdrukking „op het schip“ dan één Geheel wordt aangeduid, ook het kleinste draadje van den wimpel en het laatste zandkorreltje van den ballast niet uitgezonderd. Als één Geheel (zie bladz. 19) zoodat altoos elk deeltjen in dien samenhang, en niet er uit losgeknipt, beschouwd wordt. Om wederom voorbeelden te stellen, wij „gelooven“ van harte het geheele heerlijke schepingsverhaal Gen. 1 en 2, al kunnen wij het niet als juiste natuurkundige beschrijving laten gelden; of den geheelen 74^{en} Psalm, met zijn opschrift „een Psalm van Asaf“ dat ons evenmin hindert als den kolenbrander en het oude moedertje; al kan deze Psalm slechts na de ballingschap, dus meer dan 500 jaren na Asaf geschreven zijn ¹⁾. Als iemand Deut. 33 en 34 losmaakt

¹⁾ Leerrijk is het, een verdediger van de wetenschappelijke onfeilbaarheid der

uit hun verband, en zoo afzonderlijk ze nemende, vraagt of zij van Mozes zijn (gelijk de kritische historieschijver met recht doet) dan moet het antwoord ontkennend zijn. Maar als wij ze nemen als behoorende bij „Mozes“, gelijk de gemeentelijke spreekwjs, ook reeds in het N. Testament, luidt, dus precies zooals ze daar staan, nl. in éénheid en samenhang met het omringende geheel, dan „gelooven“ wij ze juist even zoo als de gemeente die zich, als zoodanig, in 't geheel geen kritische vragen stelt. Of — om bij het natuurkundige en het historische ook uit het leerstellige of zedelijke een voorbeeld te nemen — als men plaatsen als Ps. 6, 6; 30, 10; 88, 11; 115, 17, 18 e. a. afzonderlijk (dus niet precies zooals ze daar, in samenhang met het geheel, staan) vóór ons stelt, en dan vraagt of wij op grond van die plaatsen gelooven dat het leven na den dood in den Scheól (de onderwe-

H. Schrift als b. v. den vromen en moedigen Dr. Hengstenberg, dezen 74en Psalm te zien verklaren. Hij zegt in zijn commentaar op de Psalmen t. d. p. dat een nakomeling van Asaf datgene wat hij in den geest van zijn voorvader dichtte, ook aan hem toeschreef. Maar tevens verklaart Hengstenberg elders, dat indien Deuteronomium niet van Mozes is, het boek dan van een bedrieger moet zijn (evenals men meermalen van het boek Daniël hetzelfde hoort). Deze sterke kleuring van het zedelijk verwerpelijke van zulk een feit is noodzakelijk voor het partijhoofd, dat zonder een scherp afgepaste, verstandelijk klare theorie niet kan regeeren; maar zij is een meten met twee maten, daar toch de grootere omvang van Deuteronomium boven den 74en Psalm niet maakt dat het ontkennen van den in 't geschrift zelf aangegeven oorsprong in het ééne geval bedrog stelt, in het andere niet. Wat de zaak zelve betreft, het stellen van een geschrift op een anderen naam dan dien van den schrijver is zonder twijfel bepaaldelijk af te keuren. Maar het blijkt feitelijk, niet alleen in de klassieke oudheid, niet alleen in de oude christelijke kerk bij de schriften der kerkvaders, maar ook in het N. Testament zelf, dat men in vroeger tijd daarover niet zoo streng oordeelde. Reeds Paulus maakt Gal. 6, 11 op zijn handschrift opmerkzaam en spreekt van brieven die onder zijn naam rondgingen (2 Thess. 2, 2). Deze brieven nu zouden in de gemeenten van Paulus niet, al was 't ook maar korten tijd, hebben ingang kunnen vinden, indien des Apostels heilige wijding er geheel aan ontbrak. Wij hebben ons te buigen voor het feit dat oprechte persoonlijke godsvrucht, als een partijbelang er bij komt, ten allen tijde gepaard kan gaan met wat men oneerlijkheid moet noemen. Het tegenstrijdige in zulk een toestand komt niet op rekening van ons die het opmerken en beschrijven, maar op rekening van hen die het in zich vertoonen.

reld) een leven zonder God is, dan andwoorden wij: neen. Maar neemt men die plaatsen zooals ze in den Bijbel staan, d. i. gedragen door den geheelen samenhang die dergelijke woorden toelicht, dan gelooven wij zonder éenige twijfeling al wat in die Psalmen staat, de aangehaalde verzen niet uitgezonderd. Het afzonderlijke in de aparte deelen is dikwijls onjuist; maar het samenhangend, onverbroken geheel, m. a. w. al wat in „den Bijbel“ staat, is altoos en overal waar.

Nu weten we wel dat sommigen juist hier aanleiding tot ergernis en beschuldiging nemen.

Wij weten wel dat als wij met deze gedachten zeggen te gelooven en te prediken „zooals het in den Bijbel staat“, er zijn die ons andwoorden: neen, gij vat het niet op zooals het daar staat, maar „dichterlijk“: gij zijt idealisten. Deze beschuldiging is niet nieuw. In den tijd der hervorming werden zij die met Reuchlin e. a. de auteurs, ook de bijbelsche schrijvers, niet naar de uitlegging van Thomas maar volgens hun eigen meening en taal lieten spreken, door de verontwaardigde monniken „dichters“ genoemd. En ten allen tijde loopt elk die den Bijbel wil opvatten juist zooals hij spreekt, d. i. dus niet in de taal des tijds maar in die der eeuwigheid, gevaar van beschuldigd te worden den Bijbel dichterlijk, dat wil dan zeggen niet juist zooals hij spreekt, op te vatten. Want zoo is nu eenmaal de Bijbel. Hij spreekt niet de taal van den Indo-Europëer, die bewijst, bepleit, bespiegelt, oreert; maar de taal des zieners, des profeten. Deze heeft veel overeenkomst met die des dichters, d. i. des menschen die met een intuïtief levensgevoel den grond der natuur en der menschenwereld aanraakt en dan de gaaf heeft om uit te spreken wat hij ziet en voelt. Maar het is toch niet hetzelfde, omdat de natuurlijke openbaring Gods in 's dichters hart, hoe heerlijk ook, niet hetzelfde is als de persoonlijke, rechtstreeksche openbaring van God in het hart Zijner kinderen. Hunne taal, als zij in den geloove spreken, is daarom hemelsch, niet omdat zij dichters zijn, maar omdat zij (een christen-Goethe niet meer dan een christen-kolenbrander) in den hemel gezet zijn. En daarom spreken wij in den ge-

loove de dingen des geloofs en der prediking niet alleen omdat maar ook (en vooral niet in mindere mate) zoo als zij in den Bijbel staan.

De dingen des Bijbels toch zijn geestelijk. „Geestelijk,” dat wil voor de gemeente die in het vleeschgeworden Woord gelooft, niet zooveel zeggen als „afgetrokken, verstandelijk”, maar levend-aanschouwelijk, met vleesch en bloed, met heilige realiteit gedrenkt, zooals Gods Woord ze ons geeft.

De Bijbeltaal is de taal van den omgang des menschen met God, en als zoodanig de oorspronkelijke taal der menschheid, die altoos poëzy is. De vorming van de woorden is het oorspronkelijk gedicht der menschheid. De geest schept het woord op dezelfde wijze als elk kunstwerk voortgebracht wordt, namelijk door het vermogen om het oneindige in het eindige zichtbaar te stellen. Dit is in nog hooger zin wáár, als het de taal van de gemeenschap met God geldt. Het moge philologisch onhoudbaar zijn, toch is het in hoogerem zin wáár wat Etienne Morin hier te Amsterdam met zooveel warmte bepleitte, dat God zelf aan Adam de hebreuwsche taal heeft ingegeven.

Wij weten ook wel dat er nog een andere beschuldiging bestaat, al wordt zij, omdat men er zich toch eigenlijk voor schaamt, min of meer zijdelings en ten halve uitgesproken. Men meent dat wij die alzoo denken als hier in deze bladzijden ontwikkeld is, aan de orthodoxen willen behagen. Men redeneert ongeveer als volgt: Zie, deze lieden staan op den bodem van de oude overlevering, maar zij hebben van de wetenschap eenigermate kennis genomen. Nu zij nu verlegen. Want zij durven niet ferm dóór te gaan, en hebben toch nog te veel wetenschappelijk geweten om met gesloten oogen, goedroomsch, de traditie te volgen. Zij staan tegenover den Bijbel ongeveer gelijk de schriftgeleerden tegenover Johannes den Dooper, en overleggen gelijk deze toen de Heiland hen vroeg of de doop van Johannes uit den hemel of uit de menschen was. Even als deze schriftgeleerden denken zij: „indien wij zeggen uit den hemel, „zoo zal men andwoorden: waarom gelooft gij dan niet ten volie „en onvoorwaardelijk? en indien wij zeggen uit de men-

„s c h e n, zoo vreezen wij de schare, want zij houden allen den „Bijbel voor Gods Woord.“ Ja, zij vreezen de schare, want de naam van orthodox te zijn is altoos verbonden aan zekere zedelijke, wellicht ook stoffelijke, voordeelen in de Gemeente. Zoo stemmen zij dan, schoorvoetend en wel zorgende dit met mystieke woorden ter geruststelling van hun vrienden te bedekken, het een en ander van de nieuwere kritiek toe. Omdat zij toch gaarne ook bij de wetenschappelijke wereld eenigszins willen meegerekend worden, zoo erkennen zij in algemeene woorden het recht der wetenschap en der kritiek. Deze „mag alles onderzoeken, alleenig maar 't kritiekste niet.“ Zoo „leven hun wetenschap en hun geloof samen en stoeien: het is een lust om het aan te zien, zulk rechtgeloofig knoeien!“

Ons antwoord is reeds (bladz. 9 e. v.) gegeven. Doch laat ons dit er nog bijvoegen: wij hebben geen andere begeerte dan om den Heiland, onzen Meester, den Christus der heilige Schriften, te gehoorzamen. Is nu de stand der kerkelijke partijen en der godgeleerde wetenschap zóó, dat we bij die gehoorzaamheid middelmannen, halve, vreesachtige, schijn geloovige lieden, ja huichelaars moeten heeten, welnu dan zullen wij met droefheid zoo heeten. Maar we willen dan toch daarbij onzen broederen dit in bedenking geven. Ziet gij dan niet dat, als wij menschen wilden behagen, wij toch waarlijk anders moesten doen? Houdt gij ons dan voor zóó simpel dat wij, na zooveel jaren strevens om rechts en links te behagen ¹⁾, nu nog niet in zouden zien dat dit vruchteloos is, dat wij noch rechts noch links behagen? Moeten wij ons dan niet, door een linguïstische vermetelheid eener betere zaak waardig, een „zwevend standpunt“ (!!!) laten toeschrijven? En ware dit het

¹⁾ Schrijver dezes geloof nu nog op dit oogenblik geheel hetzelfde als toen hij voor het eerst optrad. Dit is daaruit te bewijzen, dat hij onlangs zijn eerste geschrift, getiteld: *Beginselen en Meeningen*, in tweede druk, na twintig jaren onveranderd en slechts met eenige aantekeningen en toevoegsels vermeerderd, heeft uitgegeven. Alleen erkent hij met vreugde dat hij zich thans dieper, onvoorwaardelijker dan vroeger voor het heilig Schriftwoord buigt, ook waar die gehoorzaamheid, gelijk in onze toestanden, den schijn van haar tegendeel met zich brengt.

ergste ! Maar hetgeen voor deze overtuiging moet verdragen worden, gaat diep in het hart. Hoe licht valt het, een mensch die aldus denkt, aan de gemeente te denoncereen als een subjectivist, als aanhanger van een bedekte filosofie die Gods Woord ondermijnt, als staande op een helling die hemzelve wel niet zal medetrekken omdat hij nog uit een zekere piëteit conservatief is, maar zeker toch zijn volgers in het ongeloof leidt ? De redeneering: „wie geen enkele letter in de „heilige Schrift voor wetenschappelijk-onjuist houdt, staat vaster in „het Woord dan wie wèl zulke onjuistheden erkent, want wáár „zal deze, eens begonnen zijnde, halt maken ?“ — die redeneering is juist om haar geestelooze oppervlakkigheid zoo overtuigend bij de menigte, zoo verleidelijk bruikbaar voor den partijstrijd. Hoe gemakkelijk kan hier een gezegde, uit zijn verband losgemaakt, als bewijs voor ontkenning en ongeloof gelden en een verkeerd licht op ons werpen ! Wij zeggen dit niet om te klagen : wij zeggen het alleen om onzen broederen, die aldus meenen te moeten spreken of denken, in bedenking te geven of het toch niet al te tastbaar is dat een standpunt als het onze niet kan ingenomen zijn om menschen te behagen ; dat men het alleen kan blijven innemen indien men beslist is, zich getroost van alle kanten te laten verwerpen, en in de zalige zekerheid van met de groote Gemeente van alle eeuwen in den geloove één te zijn, in dit korte leven de sympathie der tijdelijk bovendrijvende partijen te derven om met Christus, des noods eenzaam, op Golgotha te staan ?

Ja, met Christus alleen. Concentratie op den Persoon van Christus is ons het één en al des geloofs. Ontbreekt die, wordt de levende Christus verdonkerd die door den Heiligen Geest het Woord, het geschreven Woord, elk oogenblik voor ons persoonlijk levend maakt, zoo wordt de Bijbel, onder welke theorie ook, terstond een wetboek, en het geloofsleven zinkt tot een doorsneéchristendom met krachtelooze orthodoxie of neologie. Maar staan wij door genade in Jezus Christus, dan is onderwerping onder het Schriftwoord een zedelijke noodzakelijkheid, een daad van gehoorzaamheid die tot de ware zelfstandigheid voert. Die onderwerping is, ja, in zekeren zin het begin des geeste-

lijken levens zooals we het boven beschreven. Maar volgens haar eigenlijken eisch is zij de kroon van dat leven (D. d. W. 27). Zij die zoo maar eenvoudig, als kostte het niets, als sprak het van zelf, onderwerping onder den (in hun zin) onfeilbaren Bijbel als begin van alle geestelijke kennis stellen, omdat men dan (meenen zij) bij de bron gezeten, verder zich aan haren inhoud laven kan — doen ons vaak met smartelijke verbazing aan een woord van Dante denken, in het 29ste gezang van het „Paradijs“ over de verspreiding der heilige Schriften gesproken, en dat ook voor hare toeëigening geldt:

Non vi si pensa quanto sangue costa.

Men denkt er niet aan, hoeveel bloed het kost!

Ja wat ons van de onfeilbaarheidstheorie die in onze dagen meest algemeen voor rechtzinnig doorgaat, afkeerig maakt, is de gemakkelijkheden waarmede zij beweringen, die als het ware een gansche wereld in zich sluiten, zoo los daarheen werpt. Wat ons met brandende schaamte het hoofd doet nederbuigen en het aangezicht doet bedekken, is dit vooral dat eene theorie die bij allen, gaarne erkenden, persoonlijk ernst harer aanhangers, zelve toch zoo weinig ernst maakt met het heilig Woord onzes Gods, in onze gezonken toestanden ter goeder trouw kan verkondigd en aangenomen worden als den rechten eerbied voor het Woord hebbende; zoodat zij die overtuiging volgens welke dat Woord de volle onderwerping welke het mag eischen, inderdaad ontvangt, als liberalisme, als hoogmoedig verwerpen van het Woord kan verdacht maken. O wij beschuldigen onze broeders niet die zoo spreken. Neen, schande, schande over ons, die naar Gods Woord omtrent Gods Woord mogen gelooven, schande over ons dat het, van wege de laagte in welke wij beneden onze heilige overtuiging staan, nog mogelijk is dat die overtuiging door vrome, ernstige christenen als des Woords onwaardig worde gevreesd. Vergeleken bij de smart over deze onze schuld, behoort die over de ongerijmdste beschuldigingen welke men tegen ons richt, in het niet te verdwijnen.

Wat ons betreft, wij hopen voort te gaan, wonende in de hoogere, eeuwige wereld, ons allen door Christus' kruis en opstanding geopend, uit Gods Woord, de heilige Schrift, ons dagelijks te laven. Wij hopen te gelooven, te prediken, te onderwijzen omdat en zooals het in den Bijbel staat. Is dit niet naar het welgevallen van vele geloovige broederen, het doet ons leed want wij gevoelen ons in ons binnenste leven aan hen verwant. Doch wie hen waarlijk lief heeft, moet ook hun verdenking, hun veroordeeling kunnen dragen. Of wel, heeten wij half of geheel modern, of hoe men ons wil betitelen, het deert ons weinig. Slechts Eén is er, wiens bevel ons alles is. Zijn Naam te mogen verkondigen en in onze zwakke mate te mogen dragen, iets anders begeeren we niet.

II.

Dit alles heeft echter, vergeten we het niet, een noodzakelijke voorwaarde. Namelijk, wij hechten, niet uit conservatisme, maar uit geloof aan de gemeenschap des Heiligen Geestes, de grootste beteekenis aan onze éénheid met de Gemeente. Wij hopen genoeg te hebben getoond dat het ons niet om haren bijval te doen is. Elk atoompje van populariteit dat wij niet eerlijk verdienen, brandt ons op het geweten, zoodat wij die populariteit (vooral in onze dagen) liever eigenhandig verstoren, dan gevaar te loopen van haar te genieten meer dan ons toekomt. Maar wezenlijke eenheid met het geloof der Gemeente is ons voorwaarde der waarheid.

Hieruit volgt, vooreerst, dat in het aannemen van kritische resultaten die zich van de gemeentelijke overlevering afzonderen, de plicht der bescheiden voorzichtigheid, niet uit vreeze maar uit haar tegendeel, uit liefde, ons zwaar weegt. Wij spreken zoodanig een resultaat, als het ons duidelijk aangewezen voorkomt, wel vrijmoedig uit, maar, vooreerst, behoort het niet tot hetgeen wij „gelooven en prediken;“ slechts tot hetgeen over dat gepredikte gedacht en geschreven wordt (D. d. W. 37, 38). Ten andere stellen

wij het niet vast vóórdat de Gemeente het, al is het zonder opname in haar geloof, toch genoegzaam beaamt. Ook dit wederom niet uit vrees voor botsing of zoo iets, maar omdat wij ten volle gelooven dat hetgeen de Gemeente zich op den duur niet toeëigenen kan, ook niet waarheid is. Wij beslissen dus niet individueel, maar wachten in zulke dingen op het (genoegzaam) samenstemmend oordeel van geloovige critici, en voorts op den gang des tijds, omdat wij gelooven dat in het oordeel der geschiedenis het gericht Gods zich openbaart.

Immers zijn wij ook, ten andere, dáárom alleen met vrijmoedigheid in onze kerkgemeenschap verkeerende en leerende, omdat wij overtuigd zijn van overeen te stemmen met de eigenlijke motieven der reformatorische beweging van de zestiende eeuw, onder wier invloed wij nog leven. Om den naam van orthodoxie of gereformeerdheid is het ons niet te doen. Maar van innige geestelijke gemeenschap met de mannen Gods die in deze beweging vooraanstonen, van deelgenootschap aan het beginsel waar zij van leefden, zijn wij ons, hoewel in groote zwakheid en op verren afstand, toch bewust. Het zij ons vergund, dit nader aan te wijzen.

De oudste, oorspronkelijke reformatorische beweging was niet anders dan openbaring van godsdienstige behoefte. Bij Luther des menschen behoefte aan vergeving en genade; bij Zwingli en later bij Calvijn zijn behoefte aan verheerlijking van God, gemeenschap met God. In de beide afdeelingen der hervorming was het dus de persoonlijkheid des menschen in zijn betrekking tot God, wie de behoefte gold. Tusschen den mensch en God had de roomsche kerk zich als een hinderlijke bemiddeling gesteld: en nu ruimde de luthersche hervorming de hinderpalen weg die de kerk aan 's menschen zijde had gesteld, namelijk door de verdienstelijkheid der goede werken; terwijl de gereformeerde hervorming die hinderpalen aan Gods zijde wegruimde, door de voorspraak der heiligen te loochenen. Aan luthersche zijde vroeg men: hoe kom ik, zondaar, tot God? en het antwoord was: door het geloof. Aan gereformeerde zijde vroeg men: hoe komt God, de heilige, tot ons? en het antwoord was:

door het Woord. Beide antwoorden wijzen op hetzelfde, namelijk op de gelding der persoonlijkheid. Door het geloof toch wordt het proces der verzoening, dat naar de oude kerkleer geheel buiten den mensch om volbracht werd, nu in hemzelve verlegd: en door het Woord wordt de gemeenschap met God, die vroeger aan de bemiddeling en uitlegging der kerk gebonden was, nu onmiddellijk met den persoon zelve aangeknoopt.

Maar de Hervorming heeft zich slechts kort op de oorspronkelijke hoogte gehouden. En nu bestaat onzes inziens de taak die aan onzen tijd door des Geestes leiding is voorgesteld dáárin, dat men van de later gevestigde orthodoxie terugga tot het oudere, oorspronkelijke, grondkarakter en eigenlijk leven der hervorming. Dit trachtende te doen, zijn we dus aanhangers van het oude, en verwerpen de nieuwere filosofie die zich als woekerplant rondom dat oude leven heeft geslingerd.

De hervorming, zeiden we, hield zich slechts kort op haar oorspronkelijke hoogte. Zij was zelve een levend toonbeeld van de waarheid, door haar in het middelpunt gesteld, namelijk van de rechtvaardiging uit het geloof, niet uit de werken. Want zij zelve, de hervorming, was rechtvaardig, goed en waar in haar beginsel, in hare kern, in haar geloof: maar uit hare werken, d. i. uit de wijze waarop zij dit beginsel in het leven overgebracht en toegepast heeft, kan zij niet gerechtvaardigd worden.

Door allerlei oorzaken was de tijd die op de hervorming volgde, zeer intellectualistisch. D. i. hij ging van een verkeerde zielkundige beschouwing uit, die vooral tot kenmerk had, het verstand in zijn afgetrokken, van het overige des geestelijken levens afgezonderde, zelfstandigheid voorop te plaatsen. Men kan dit zien uit de filosofie van dien tijd. De filosofie van een tijdperk is altoos aanwijzende in welke hoofdrichting dit tijdperk zich beweegt. Zoo stelde de vader der nieuwere filosofie, Cartesius, het wezen des menschen geestes in zijn denken, en hield hem, schoon hij nog van aangeboren ideën sprak, voor ledig en inhoudloos; zoodat hij daarin den weg baande voor Locke, die 's menschen ziel voor een gladde tafel, een tabula rasa, hield.

Aan deze algemeen heerschende verstandelijkheid had nu niet alleen de luthersche, maar ook de gereformeerde orthodoxie die op de eerste warmte der hervorming volgde, haar aandeel. De oudere gereformeerde theologie denkt zich voorwaar, bij het levendig en schoon begrip van openbaring, dat zij b. v. den Socinianen voorhield, den menschelijken geest niet als een tabula rasa. Maar zij behoort toch hoofdzakelijk tot den romaanschen volksstam, wien een scherpe verstandelijkheid meer dan den germaanschen eigen is. En bovendien was zij, ter bestrijding van de fides implicita der Roomschen aan de kerk, genoodzaakt den eisch eener fides explicita aan de kerkleer te stellen, waardoor veel wat niet persoonlijk maar slechts zakelijk is, veel wat niet tot het gebied van het geloof des harten behoort, binnen den kring van dat geloof getrokken en dat geloof dus zeer verstandelijk gemaakt werd. Zoo heeft Calvijn van alle burgers van Genève geëischt, eene belijdenis van 21 artikelen te bezweren. Al kon dit niet doorgaan, het teekent toch de hoogte van den eisch van ontwikkelde godsdienstkennis, dien hij stelde. En dit was in overeenstemming met den aard des tijds. Al was Aristoteles niet meer oppermachtig, een nieuw scholasticisme heerschte toch weder. In afhankelijkheid van zijn denkvormen werd veel geloofd wat men weten moest, namelijk op het gebied van kritische wetenschap en vragen van historischen en dergelijken aard: en daarentegen veel geweten wat geloofd worden moest, namelijk op het gebied des godsdienstigen levens.

Wat ontbrak dan aan dien tijd? De idee der persoonlijkheid werd niet gekend, en kon, als wij die nog heerschende overleveringen billijk in aanmerking nemen, niet gekend zijn. Door Plato en Augustinus' werking op de middeleeuwen heerschte nog de logische abstractie van een denkbeeld omtrent God en den mensch, waarbij God als het naakte onstoffijke „Zijn,“ Essentia, en de geest of persoon des menschen als even afgetrokken onstoffijke werkzaamheid, actus purus, gedacht werd. Zooals Augustinus en Pelagius tegenover elkander hadden gestaan, even eenzijdig wederom Luther en Erasmus. En de zorgvuldigheid waarmee de formula concordiae het synergisme uitsluit, deed

haar tegenover de menschelijke vrijheid eene schuld maken die later het pelagiaansch rationalisme kwam invorderen. In hetgeen de gemeente werkelijk bezat, in de ervaring der geloovigen omtrent de „rechtvaardiging door het geloof“ lag een zuivere persoons-gedachte ingewikkeld, maar zij kon er nog niet uit te voorschijn gebracht worden. Zelfs Calvijn, die in zijn verkiezingsleer den grond tot de ware erkenning van 's menschen persoonlijkheid legde (want in de eeuwige verkiezing wortelt onze persoonlijkheid), kon dit slechts voor het kleinste deel der menscheid doen. Want naar zijn denkbeeld van goddelijke verkiezing moet hij noodzakelijk twee soorten van menschen stellen, die van den beginne af een verschillende bestemming hebben, en waarvan de tweede (verreweg grootste!) niet gelijk de eerste, tot vrije persoonlijkheid maar slechts tot lijdelijk voorwerp van den goddelijken wil des toorns gesteld is.

Hier ligt het gebrekkige der zielkunde (D. d. W. 27) van den hervormingstijd. Het onvolledige van de zedelijke persoons-idee bracht noodzakelijk een overeenkomstig gebrek in de idee des geloofs mede. Daarom kon men in den hervormingstijd vooreerst nog de oude kerkelijke theologie, zoover zij niet onmiddellijk de brandende geschilpunten betrof, voetstoots overnemen. Het middeleeuwsche dualisme tusschen het bovennatuurlijke en het natuurlijke hinderde voorshands niet. Er kon nog geen sprake zijn van het immanente recht der natuurlijke dingen, gelijk wij in onze dagen het erkennen. Dit werkte op alle hoofdgedachten. Nemen wij b. v. Gods betrekking tot de zonde en het kwaad. Bij een physisch-machtige, maar niet uitsluitend zedelijke Gods-idee was het den gereformeerden niet mogelijk, God van de oorzakelijkheid van het kwaad uit te sluiten. Wel ontkennen zij deze oorzakelijkheid ten allersterkste, en stellen eenvoudig Gods ordineering en de menschelijke schuld naast elkander. Maar daarbij bepalen zij 's menschen geestelijk wezen toch zóó, dat de schuld, hoezeer zij het ook ontkennen, toch inderdaad komt op God die den mensch slechts tot zijn „instrument“ gemaakt heeft. Een ander voorbeeld: men houdt een veelszins roomsch Kerkbegrip aan. Door het eenzijdig overwicht van het

godsdienstige over het zedelijke wordt namelijk de Kerk een instelling, en het „Koningrijk Gods,“ de hoogere idee tot welke die van „Kerk“ slechts tot toebereiding dient, wordt een overdrachtelijke spreekwijs. Dit alles wordt van lieverlede beter, zoodra wij de waarachtige persoonlijkheid, d. i. Jezus Christus, weder in het middelpunt van alles stellen. Hem heeft eeuwenlang de Grieksche denkvorm naar de verstandelijke zijde verklaard, de romeinsche heerschzucht praktisch tot schijnheerschappij meenen te helpen. Maar Hij wil zichzelven verklaren en door zichzelven heerschen. Hem, Jezus Christus zelven, alzoo aan het woord en aan de daad te laten komen, dat achten wij de roeping onzes tijds. En zulks te doen, in die erkenning te leven, is Gode zij dank! niet het monopolie van een afzonderlijke partij tot welke schijver dezès of de voorgangers die hij volgt, zouden behooren, maar eenvoudig het deel van elk die, zooals we het in deze bladzijden trachtten aan te duiden, gelooft en predikt omdat en zooals het in den Bijbel staat. Dat is, van elk die naar de heilige Schriften, in niemand of niets gelooft dan in God, geopenbaard in het vleeschgeworden Woord, en op dien grond met vrije onvooringenomen wetenschap den Bijbel en alle dingen opneemt zooals God ze geeft, d. i. zooals ze inderdaad zijn. Hoe geeft God dan den Bijbel? hoe ligt hij daar? Hij ligt daar — en ik leg den hoogsten nadruk op deze eenvoudige opmerking — hij ligt daar als het Woord des goddelijken Gezags, en daarom spreekt hij niet van zijn gezag. Het spreken over zijn gezag is altoos teeken dat iemand gevoelt, zonder dit spreken daarover niet meer te kunnen regeeren, omdat zijn gezag is begonnen te wankelen. In een welgeregeld huisgezin heeft de vader niet noodig, over zijn gezag te spreken. Hij oefent het eenvoudig uit als iets dat van zelf spreekt en waar niemand aan twijfelt. Daar nu de Bijbel van den beginne tot het einde Gods Woord is, van goddelijk leven tintelend, zoo spreekt hij nergens over zijn eigen gezag — want dat gezag staat vast voor ieder die in zijn atmosfeer leeft. Eerst wanneer dat gezag moet verdedigd worden voor het praktisch doel van een regeering, eene heerschappij

p ij, eerst dan wordt er over gesproken. In den tijd der hervorming werd wel over den Bijbel gesproken, maar alleen als autoriteit die de autoriteit der onfeilbare kerk verving: dus op warme, hartelijke wijze uit de ervaring des geloofs. Zelfs b. v. de bepalingen onzer nederlandsch-gereformeerde Belijdenis, die toch zooveel later kwam, zijn zóó dat wij ze alle gaarne overnemen, gelijk hierboven is gezegd. Deze Schriften — zegt zij heerlijk — hebben het bewijs harer heiligheid bij zich zelve, gemerkt de blinden zelfs tasten kunnen dat de dingen die daarin voorzeggd zijn, geschieden: dat het in uw hart en met uwe eeuwige behoeften, o mensch! juist zoo is als dáár beschreven staat. Maar als men in later tijd zijn gezag handhaven moet, heeft men daaraan niet genoeg. Als Amyraut, Capellus en anderen de gemoederen verontrusten, moet de vrome Heidegger een Eendrachtsformulier opstellen dat, door ook de vokaalpunten van den hebreuwschen tekst voor goddelijk geïnspireerd te achten (waar men zeer ten onrechte over spot) het bedreigd gezag weêr vaststelt. Dit is, in streng-orthodoxe bedoeling en vorm, innig rationalistisch, zooals dan ook de geschiedenis uitwijst dat van dit formulier af de tijd van het rationalisme komt. Het rationalisme is, aanvankelijk in supranaturalistischen vorm, de poging om door het verstand vast te houden wat uit de persoonlijke ervaring verdwijnt. Zijn karakter is, als dat des afgetrokkenen verstands, het eenvormig centralisereeren. Men kan zeggen, het heeft iets imperialistisch, iets keizerlijks. De Koning spreekt niet over zijn gezag. Hij is Koning bij de gratie Gods, en laat het voelen. De keizer daarentegen, als overweldiger, als parvenu, moet er van spreken om het dreigend te handhaven: Napoleon I laat er een Catechismus over schrijven. Een periode van kwijning des wettigen gezags, van revolutie, wordt door een krachtig Caesarisme gevolgd. Een blad is verwelkt, het levenssap is verdroogd. Nu komt de verzamelaar, en spuit kunstig een nieuw, maar vreemd sap door al die aderen heen, en het blad is nu wel dood, maar kan gebruikt worden. Zoo is het eveneens met de verstandelijke onfeilbaarheidstheorie. Zij is den kerkregeerder, het Partijhoofd, noodzakelijk. Gij kunt u Hengstenberg bij de Lutherschen,

of eenig rechtzinnig-kerkelijk partijhoofd bij de Gereformeerden, zoo hij krachtig rallieërend gezag zal oefenen, zonder deze theorie niet denken. Deze theorie is zeiden we, in streng-orthodoxe bedoeling en vorm, innig rationalistisch. Haar klare verstandelijkheid wint en boeit de menigte. Het mysterie des persoonlijk-onaafhanklijken, individuelen levens is haar gevaarlijk. Dat de Heilige Geest overal vrije, zelfstandige middelpunten scheppen zou, dat Hij zich juist in de bonte verscheidenheid der levensvormen zou toonen, dat Hij met allerlei gebrek (b. v. bij de Bijbelschrijvers met historische onbeholpenheid) zou samengaan, kan en mag zij niet erkennen. Neen, het zijn niet die afzonderlijke menschen, welke tot u spreken: het is God, het is de Messias, en niet David of Jesaïa, dien gij hoort. Maar van dit gezag, van deze onfeilbaarheid, moet dan ook gesproken worden. Gesproken onophoudelijk op nieuw, want het leeft niet in de harten, het moet opgelegd worden. De aldus opgevatte onfeilbaarheid der Schrift moet het dogma der dogmen worden, de toetsteen naar welken de geldigheid of onwaarde van alles te beoordeelen is

Daartegenover stellen wij nu de Persoonlijkheid. Allereerst het persoonlijk, onfeilbaar, onvoorwaardelijk gezag des levenden, d. i. des Drieëenigen, Gods. Alzoo de vleeschwording des Woords. Vleeschwording waarlijk en inderdaad en ten volle, zoodat de persoonlijkheid van een iegelijk die in Christus is, juist daardoor gewekt, bevrijd, zelfstandig gemaakt wordt. Het ten eenemale verwerpelijk dilemma: doet God het of doet het de mensch? (dat alleen tegenover den zondaar geldt) wordt vervangen, naar de Heilige Schrift, door: God doet het en daardoor, derhalve, in die kracht, doet het de mensch.

Dit beginsel werkt overal dóór. Wij gelooven dat God Soeverein is, maar niet ten halve, zoodat Hij zou Keizer zijn, beperken en neêrwerpen, maar geheel, zoodat Hij Koning is en vrijheid schept. Hij centraliseert niet, zoodat Hij alles zou verdringen, zeggende: niet gij maar Ik! neen, Hij individualiseert, zoodat Hij zegt: Ik, dus in Mijn kracht gij. Hierin verheerlijkt zich. (naar de idee der vleeschwording, die overal werkt) de almacht Gods, dat zij oogenschijnlijk verdwijnt, en in de zwak-

heid, dwaasheid, verkeerdheid der menschen als het ware te loor gaat, maar juist om dan te toonen dat zij daarin overwint, daarin haar heerlijkste macht toont. Gelijk de Zoon datgene wat Hij eeuwig is in zijn wezen, historisch geworden is in den tijd, en dus dáár waar hij het allerbepaaldst, het allerduidelijkst mensch is, juist dáár, dáár, zijn eeuwige Godheid allermeest openbaart, zoo is het met alles wat tot het gebied des geloofs behoort. Welnu, zoo is het dan ook zeer bepaald met de goddelijke ingeving der heilige Schrift. Juist hierin toont de Geest, die haar heeft ingegeven, de Heilige Geest te zijn, dat Hij (D. d. W. 27) de zwakheden, de aan de menschelijke beperktheid noodzaaklijke dwalingen en feilen niet met keizerlijk geweld wegduwt, maar ze koninklijk overwint door ze op te nemen in een levensorganisme als dat der Schrift, — dat dan ook juist zóó als ze daar ligt, teeder, heilig, zonder iets naar onze gedachten om te buigen, moet aangenomen worden, gelijk men de sneeuwvlok niet op een harde plank, maar op zacht fluweel opvangt, opdat niet één nog zoo klein spijltje der talloos gevariëerde figuren gebroken worde!

III.

Onze positie is dus deze: Al wat wij gelooven en prediken, dat gelooven en prediken wij omdat en zooals het in den Bijbel staat. Dit beteekent dus, volgens het voorgaande, niet: al wat in den Bijbel staat, als afzonderlijke uitspraak genomen. O neen, want er is veel in den Bijbel wat alleen als deel eener religieuze beschouwing, en in dien samenhang gelaten, tot het geloof en de prediking behoort, maar dat dit karakter verliest zoodra men het afzonderlijk gaat beschouwen, gelijk het water uit het blauwe meir, afzonderlijk in een glas geschept, terstond zijn kleur verliest. Laat mij nog wederom een voorbeeld geven. Volgens Mattheus heeft de Heiland op den z e l f d e n dag waarop hij zijn intocht in Jeruzalem deed, ook den tempel gereinigd (Matth. 21); Volgens Markus heeft hij dit eerst den v o l g e n d e n dag gedaan. Deze twee evangelisten (ik vergenoeg mij hier met één

onbeduidend voorbeeld, maar kan vele dergelijke en meer gewichtige aanhalen) spreken elkander dus omtrent den tijd dezer gebeurtenissen uitdrukkelijk tegen. Nu zegt mijn broeder, die de wetenschappelijke onfeilbaarheid der H. Schrift vasthoudt, òf: „de zaak is te gering, notarieele nauwkeurigheid is onnoodig;“ — maar ten onrechte, want ook het kleinste feit, gelijk dit, stoot, als het erkend wordt, de geheele theorie der wetenschappelijke onfeilbaarheid omver. Of hij zegt: „gij weet niet of de text hier ongeschonden is.“ — Maar als hij werkelijk hier ter plaatse omtrent de ongeschondenheid van den text onzeker is, zoo moet hij voor dit punt noch Mattheus noch Markus volgen, en de zaak voor onzeker verklaren, tegen Mattheus en Markus in, die beide, ieder op zijne wijze, verklaren dat het punt wel degelijk vaststaat. Of hij zegt: „ik ben geen geleerde, ik laat de vraag rusten“ — maar al wederom ten onrechte, want zijn theorie verplicht hem de strijdigheid voor een schijnstrijdigheid te verklaren, zoodat hij dus het punt niet laat rusten, maar het wel ter dege tot oplossing brengt. Wat ons betreft, voor de wetenschap is dit punt (de tijdsbepaling van dit feit) ons volkomen onzeker, wij achten de Jeruzalemsche overlevering hier vlottend en onbepaald. Maar tot ons geloof behoort het feit alleen voorzoover ontkenning daarvan ons geloof in het vleeschgeworden Woord beschadigen, erkenning er van datzelfde geloof bevestigen zou. En voor de prediking kiezen we eenvoudig eene der beide overleveringen, en spreken tot de gemeente niet over hare onderlinge tegenspraak — niet om strijd te vermijden maar omdat die tegenspraak inderdaad in 't geloof der gemeente niet opgenomen is. Met de Gemeente gelooven wij van harte de onfeilbaarheid der H. Schrift, want zij bedoelt die religieus, en wij ook. Wordt evenwel, gelijk door den partijstrijd dikwerf geschiedt, een gemeentelid tijdelijk man der wetenschap, en zegt derhalve: „neen, alles moet ook wetenschappelijk waar zijn, of de vastigheid van Gods Woord is weg!“ — dan zullen wij hem wetenschappelijk, zooveel we vermogen, tegenspreken, maar ons overigens in den geloove van heeler harte naast hem stellen, ook al meent hij ons die plaats te moeten ontzeggen. Op dien grond

heb ik b. v. (om hier een oogenblik van mijzelfen te spreken) in O. en W. p 69 e. v. uiteengezet dat en waarom ik, toen de vrome Gustav Knak te Berlijn door zijn liberalistische amptgenooten werd aangevallen, omdat hij met den Bijbel geloofde dat de zon om de aarde draait, mij zeer beslist aan zijne zijde zou gesteld hebben: omdat ik inderdaad, schoon in de wetenschap Kopernicus volgende, met den Prediker geloof — mits precies zóó en niet anders dan t. d. p. de Prediker, d. i. religieus — dat „de zon gaat op en de zon gaat onder en zij hýjgt naar de plaats waar zij oprees.“ Wat de mannen der wetenschap betreft, ik behoor niet tot hen; maar ik ben om des geloofs wille (een ander belang heb ik niet te verdedigen) op de vrijheid van de wetenschap najverig (D. d. W. 6). Ik ben overtuigd dat die vrijheid, mits geheel onbelemmerd werkende, tot bevestiging van Gods heerlijk en heilig Woord zal leiden (D. d. W. 28). Bepaaldelijk in onzen tijd. Ik geloof dat wij in een even onrustigen, voor de oude waarheid nieuwe vormen zoekenden, epigonentijd leven als de evengenoemde „Prediker.“ Den eenvoud waarmede deze vrome denker uit de Assyrische periode de beide reeksen zijner ervaring, de wetenschappelijke en de religieuze, vasthoudt ook zonder de verbinding van beide te vinden, acht ik bij uitnemendheid, juist voor die dagen, waar en schoon. Ik geloof van harte dat dit boek (even als de boeken Nehemia en Esther met hun naïeven, juist in dien tijd noodzakelijken, joodschen trots en eigengerechtigheid) van God is ingegeven niet minder, schoon geheel anders, dan het evangelie van Johannes ¹⁾; en ik zou zeker met het 5e algemeene concilie van Konstantinopel de (goedgemeende) bewering van Theodoor v. Mopsueste, dat Salomo

¹⁾ In Luther's honderde malen verkeerd aangehaalde woorden over den brief van Jakobus staat niet dat die brief „een strooien brief“ is, zonder meer, gelijk men altijd zegt. Maar, dat dit geschrift in vergelijking met het Evangelie en de brieven van Johannes en de brieven van Paulus aan de Romeinen, Galaten, Efesen en 1 Petri (gegen diese Schriften gehalten) een strooien brief is. Zóó verstaan, heeft die uitspraak niets verkeerd, en in denzelfden zin bedoel ik het niet minder tot het Bijbel-verband behooren van Nehemia en Esther, dan het oneindig verhevener Evangelie van Johannes.

den Prediker slechts naar menschelijke wijsheid en niet naar goddelijke ingeving heeft geschreven, hebben helpen veroordeelen.

Dit standpunt is ook volstrekt niet, wat sommigen zeggen, een „dubbel boekhouden“. Dubbel boekhouden is, dat men op één terrein vasthoudt wat men tegelijk op het andere verwerpt. Maar wij doen dit niet, wij „gelooven“ al wat in de heilige Schrift begrepen is, in zijn samenhang en eenheid, met het 6e Art. van onze Belijdenis (D. d. W. p. 10). Alleen de wetenschappelijke meening, de philosophie welke de vrome opstellers van dit Artikel er onvermijdelijk, naar de psychologie van hun tijd bijvoegden, namelijk dat dit „gelooven“ ook insluit wetenschappelijk voor juist houden van het afzonderlijk beschouwde, die meening houden wij niet met hen voor gegrond, en spreken haar eenvoudig, voor ieder verstaanbaar en duidelijk, zoodat geen mensch zich daarin vergissen kan, t e g e n.

Er is — om het op bladz. 43 gebruikte beeld nog eens te bezigen — er is geen „ja en neen tegelijk“ in, als wij hem die met ons bij het meir van Genève staat en ons vraagt of wij de blauwe kleur van het water erkennen, ten antwoord geven: ja, zoolang gij dit water in zijn éénheid als meir, in zijn samenhang en golving laat; maar n e e n, zoodra gij er een glas afzonderlijk uitneemt en tegen het daglicht houdt. Of, toegepast op de bijbelgeschiedenis: wanneer iemand ons vraagt of wij de verhalen der opstandingsgeschiedenis in alle bijzonderheden aannemen, zoo antwoorden wij zonder tegenstrijdigheid: „wetenschappelijk k u n n e n wij ze niet alle aannemen, want ze zijn onmogelijk met elkaar overeen te brengen; maar voor het geloof en de prediking, dus als heilige overleveringen die in de gemeente de opstandingsgeschiedenis dragen, nemen wij ze aan, mits zóó als ze daar staan, precies zóó en niet anders, niet van het heilig waas ontdaan dat als een morgendauw daar over ligt.“

En nog eens, gelijk op bladz. 30 bidden we dat men, omdat wij hier van „heilig waas“ en van „morgendauw“ spreken, toch niet meene dat wij slechts een „poëtische“ dat is, naar het gewone vooroordeel, een niet-ware, niet recht gemeente, onderwerping aan het Schriftwoord zoden bedoelen. Want hier is geen

poëtische arbeid der fantasie, hier is vóór alle dingen een zedelijke arbeid. Ons aan het Schriftwoord te onderwerpen, o daartoe komt men niet door een strenge of niet strenge theorie over de inspiratie te belijden, maar door zelfverloochening en kruisiging des vleesches, ook wat betreft de gedachten. In de onderwerping onder het Schriftwoord moet men ingroeien door langdurigen omgang, zoodat het Woord, dat een levend, tot de binnenste voegselen doorgaand woord is, gelegenheid heeft zijn kracht in ons te doen werken. Zóó kunnen de dingen der hoogere wereld, de dingen die men hoopt, zich in ons nederlaten, of gelijk kernachtig Hebr. 11, 1 gezegd wordt, zich in ons ingronden, en de onzichtbare dingen hun geestelijke tucht op ons oefenen. Het is hier, maar in oneindig hooger zin, evenals in de kunst. Een leerling zegt: ik wil mij niet naar geschilderde voorbeelden vormen, ik wil de natuur zelve bestudeeren, en daar terstond mede beginnen. De ervaren meester glimlacht en zegt: weet gij wel dat, de natuur werkelijk te zien, inderdaad te volgen, de hoogste kunst is die gij eerst langs den weg van volhardende gehoorzaamheid bereiken kunt?

En zoo, den Heiland, den Zone Gods te zien en naar Hem alles te beoordeelen, Hem inderdaad aan het woord te laten komen opdat Hij ons de Schriften uitlegge en van Mozes af dóór alle profeeten heen ons verklare wat er van Hem geschreven staat — o dat is wel allereerst Zijn genade, die vrijelijk, ja zonder dat wij het nog weten (Luk. 24, 27) tot ons komt. Maar dat is toch ook verder een zaak van geheel zedelijke aard. Een heilige waarheidsliefde, die zich alleen om gehoorzaamheid en niet om haar gevolgen bekommert, is hier boven alles noodig.

Daarom verklaren wij onzen broederen die de verstandelijke onfeilbaarheid der Schrift vasthouden, dat wij hun waarheidsliefde niet verdenken, dat wij bereid zijn in menig geval hun meerderheid, ook hierin gelijk in alles wat tot het geestelijk leven behoort, te erkennen (zie bladz. 23) maar dat wij toch met ernst moeten verklaren dat onze eischen der waarheidsliefde hier geheel andere zijn dan die zij, bij hun overtuiging, laten gelden.

Wanneer wij (om bij de eerste beste boeken den Bijbel op te slaan en slechts enkele voorbeelden, geenszins de gewichtigste, te noemen) — wanneer wij de duidelijkste sporen zien van naieve, om geen onderlinge tegenspraak bekommerde, samenvoeging van verschillende fragmenten: wanneer wij b. v. Gen. 35, 16 Benjamin bij Bethlehem zien geboren worden, maar in 't 24^e vers vernemen dat hij reeds vroeger in Mesopotamie geboren was: of Meriba in Ex. 17 bij Horeb, in Num. 20 verre vandaar, te Kades, aangewezen, of in de geschiedenis van Jozef Ismaelieten met Midianieten verwisseld zien: of de geschiedenis van Josua 8, 30—35, tusschen het verblijf van Israel te Gilgal niet alleen vóór (5, 10) maar ook ná die episode (9, 6; 10, 6) lezen; of de deelneming aan het Pascha-maal aan den vreemdeling Ex. 12, 43 verboden, Num. 9, 14 toegestaan zien; wanneer wij in het optrekken van Juda (Richt. 1) tegen een deel van Kanaan dat vroeger (Jos. 10, 40) reeds overwonnen en ontvolkt lag; in de onmogelijkheid om in de woestijn al het vee te onderhouden dat tot offer en levensonderhoud noodig was; in het voorkomen van Jericho als bestaande stad Jos. 18, 21, Richt. 3, 13 lang vóórdát zij 1 Kon. 16, 34 herbouwd wordt; wanneer wij in deze en soortgelijke dingen de duidelijkste aanwijzing lezen van een losse samenvoeging van overleveringen met niet de minste pretensie om historieschrijving in den hedendaagschen zin te zijn — dan weten wij zeer goed dat er niets van dien aard is, of er is een oplossing voor gevonden. Geen enkele plaats of de strijdigheid is vroeger of later tot schijnstrijdigheid herleid, met krachtige inspanning van het verstand onder beweering dat ons verstand eerbiedig zijn onmacht moet bekennen. Maar de subtiliteiten, de willekeurige samenvoegingen, het geweld tegen de taal, de gewrongen verklaringen die zoo dikwerf toonen hoe men vooraf besloten was dat het moest uitkomen — dat alles laat een pijnlijk gevoel van onhoudbaarheid na. Dat onze broeders die zich tot die redeneeringen verplicht achten, daarbij persoonlijk volkomen oprecht zijn, trekken wij niet in twijfel. Doch juist daarom constateeren wij dan ook een verschil in eischen van het waarheidsgevoel tusschen ons, dat wij vruchteloos zouden trachten

te bemantelen. Evenzeer bestaat er, ten andere, een onderling verschil tusschen hen en ons wat de eischen van den ootmoed aangaat. De broeders die de wetenschappelijke onfeilbaarheid der heilige Schrift verdedigen, voegen ons toe: wij buigen ons ootmoedig, ook als wij geen oplossing van de bezwaren weten, voor hetgeen ons onrein verstand te boven gaat. Hierop andwoorden wij: ook wij buigen ons ootmoedig, gelijk gij, voor het feit zelf, voor het heilig mysterie, de goddelijke ingeving der Schrift, welke wij met alle kinderen Gods van alle eeuwen, en op dezelfde ervaringsgronden als zij, van heeler harte erkennen en belijden. Maar gij eischt dien ootmoed ook voor uwe verstandelijke verklaring van het feit, d. i. uwe onfeilbaarheidsleer; want gij zegt dat zoo wij haar, die verklaring, niet aannemen, wij aan de heiligheid der zaak zelve te kort doen. Maar volgens ons eischt de ootmoed jegens de Heilige Schrift juist, dat wij de feiten die zich kennelijk in haar voordoen, eenvoudig laten gelden zóó als zij daar staan, ook wanneer zij tegen onze theorie strijden of ons verlegen maken: terwijl gij niet rust vóór gij, of door verklaring, of door een beroep op onze beperktheid, in elk geval uwe theorie in veiligheid hebt gesteld. De rusteloze kritiek, die alles onzeker stelt, wordt door u hoogmoedige twijfelzucht genoemd. Wij andwoorden: Zij kan zulks zijn, ongetwijfeld: maar op zichzelf is die rusteloosheid in ons oog juist een teeken van geloof, ja van geloof dat de werkelijkheid te vinden zal zijn en dus gevonden moet worden; en het is niet strijdig met den waren ootmoed, voor de werkelijkheid, hoedanig ze dan ook zal blijken te zijn, maar ook voor niets anders, te willen buigen. Het is geen hoogmoed in den Christophorus der schoone oude legende, dat hij rusteloos elken heer bij wien hij zich een tijdlang heeft opgehouden, weér verlaat omdat hij den sterksten Heer zoekt onder wien alléén, en onder geen anderen, hij zich zal buigen.

Om die onderwerping is het ons te doen. En de reden waarom wij met onze Broeders, hier bedoeld, niet kunnen medegaan, is dat wij aan een dieper onderwerping aan het Schriftwoord behoefte hebben. Bij zeer sterk beweerden van de, ook

wetenschappelijke, onfeilbaarheid der Schriften, zien wij hen evenwel dikwerf metterdaad toonen hun eigen leerstuk niet te gelooven. Hetzij doordat zij velerlei geschiedenissen op gedwongen wijze verklaren, hetzij dat zij, door kunstig vereffenen, bewijzen eenvoudig niet te willen laten gelden wat er staat zooals het er staat. Ik noem hier ten slotte uit vele nog één voorbeeld, ontleend aan de straks (bladz. 44) aangehaalde geschiedenis der Opstanding. Hengstenberg verklaart het feit dat volgens Mattheus en Markus de vrouwen slechts één engel, volgens Lukas en Johannes twee engelen gezien hebben, alzoo, dat er toch geen strijd tusschen deze twee berichten behoeft te zijn, want (merkt hij op) Mattheus en Markus zeggen niet dat de vrouwen slechts éenen engel zagen; en daar het op de boodschap aankwam, zoo is het getal der engelen hier van geen belang. Hier kan men bij den toch waarlijk vromen Hengstenberg den onwil om eenvoudig te laten gelden wat Mattheus en Markus zeggen (omdat zijn onfeilbaarheidstheorie hem boven de feitelijke mededeeling der Schrift gaat) als met de hand grijpen. Zijn geloof bracht dus feitelijk, inderdaad, geen erkenning van de onfeilbaarheid der Schrift met zich, maar het bestreed haar juist. Wij hebben tegen Hengstenberg en zijn geestverwanten niet dat zij te sterk aan de letter der Schrift hangen, maar dat zij dit niet genoeg doen, er veel te vrij mede omgaan.

Om gehoorzaamheid aan Gods geschreven getuigenis, zooals het daar ligt, is het ons te doen. Wij zijn beslist tot volle onderwerping aan het heilig Schriftwoord. Want het is ons te machtig geworden, het is ons, met de geheele Gemeente van alle eeuwen, in overeenstemming met wier geloof ¹⁾ wij het

¹⁾ In de Voorrede van „Nieuwe Studiën over Johannes Kalvijn“, zoo even uitgekomen, zie ik dat Prof. A. Pierson ook in mijne Rede D. d. W. vindt „de groote zelfmisleiding van het Calvinisme“, de uitlegging der Schrift naar de „analogie des geloofs“. „Die norma fidei — zegt hij — natuurlijk een zuiver „menschelijke vinding, maakt dan dat men, door van te voren te hebben vastgesteld wat men in den Bijbel zoeken moet (en dan natuurlijk ook wel vindt) „nooit te weten komt wat er eigenlijk in den Bijbel te lezen staat.“ Mijn vriend verklaart hier de ervaring der Gemeente omtrent den Christus, het vleeschgeworden Woord, de ervaring der vrijspraak en levendmaking in welke de

uitleggen en verstaan, in toenemende zekerheid en heerlijkheid het Woord van God. De inspiratie-theorie der 17e eeuw, de verstandelijke onfeilbaarheid der Schrift, verwerpen wij uit gehoorzaamheid aan die Schrift, daar deze ons voorkomt zeer hoog

heiligen aller eeuwen roemen, voor een „zuiver menschelijke vinding“. Dit aangenomen, dan is zeker alle verklaren van de Schrift naar die ervaring een bederven van haar zin. Bovendien moet ik hem toestemmen (mijn geheele vertoog erkent het), dat maar al te veel, helaas! aan de Schrift wordt opgedrongen wat zij niet leert. De heerlijke veelzijdigheid, en dus ook veelzinnigheid, der heilige Schrift heb ik bladz. 28 dankbaar erkend. Maar zij sluit niet uit dat door alles één grondgedachte, als een gouden draad, heenloopt, namelijk de verwachte en de verschenen Christus. Hij is de éénheid der Schrift en de grond, het middelpunt, van de „analogie des geloofs“. Als Bellarminus zegt dat de Schrift vele uitleggingen toelaat zonder de eenheid van die alle aan te wijzen (*varios sensus recipit nec potest ipsa dicere quis sit verus*), dan stellen wij tegen het tweede lid zijner bewering de leer van den ook door Bellarminus zoo hoog geachten Augustinus (in zijn geschrift „Over de christelijke leer“), dat, als wij de verschillende uitspraken samenvoegen (alweder de éénheid der Schrift op welke ik steeds nadruk leg), de Schrift dan door zichzelf wordt verklaard. Prof. Pierson kan uit de schriften van Kalvijn en andere protestanten gelijk hij doet, allerlei voorbeelden van willekeurige uitlegging hiertegen aubringen: hij kan en wil ook niet loochenen dat de Christus der heilige Schriften, ernstig aangezien, aanhoudend en met volle beslistheid om Hem te gehoorzamen aangezien, tot 's menschen geweten zegt: „Ik ben de waarheid!“ Deze heilige stem nu brengt hare eigene vertolking in leerstellige uitspraken met zich. Zoo Prof. Pierson of iemand anders ons bewijst dat iets wat wij op leerstellig of historisch of welk gebied ook beweerden, met die Stem in geen verband staat, hij zal ons nopen dat beweerde terstond te laten varen. Dat niemand dit zal vermogen, verklaren wij met dezelfde warmte en zekerheid als Luther het in zijn *De servo arbitrio* tegenover Erasmus' leering van de onduidelijkheid der Schrift staande hield. Als wij langs den weg van het dogma der verstandelijke onfeilbaarheid de éénheid der Schrift willen veroveren, barst tegenover haar vroeger of later de veelheid, maar dan vernietigend (zie b. v. Colenso tegenover de engelsche theologie) los. Want de kritiek Kuenen-Hengstenberg — ik voeg deze beide namen bijeen als van voorstanders der strakke inspiratie, omdat het voor deze kwestie hetzelfde is of die inspiratie komt van een natuurgeest bij wien er niets van de vrijheid Gods dóórkan, of wel van een physisch werkenden hooger Geest bij wien er niets van de vrijheid van 't natuurlijke dóórkan (zie pag. 42) — de kritiek Kuenen-Hengstenberg heeft bij deze beide geleerden gelijkelijk ten grondslag het van elkaar losrukken van Woord en Geest; bij den eerste door loochenen, bij den tweede door terzijstelling van de vleeschwording des Woords. Maar eenvoudig en waar zegt de

boven die theorie te staan. Moet onze gehoorzaamheid ongehoorzaamheid heeten, het zij zoo. Wij kunnen niet anders dan zien dat de Schrift ons feitelijk beveelt, alzo over haar te denken, als wij het doen. Daarom trachten wij, zooveel onze zwakheid vermag, Discipelen des Woords te vormen als mannen die gelooven en prediken omdat en zooals het in den Bijbel staat.

J. H. GUNNING Jr.

Amsterdam, 8 Nov. 1883.

niet-orthodoxe Ritschl (Rechtf. u. Versöhn. II p. 48) van de luthersche (en wij voegen er bij: van de gereformeerde) leer-overlevering: „het is in 't algemeen ontwijfelbaar, dat haar hoofdinhoud met den goed begrepen inhoud van het N. T. overeenstemt“ — al beamen wij ook ten volle wat hij daar volgen laat: „doch het N. T. bevat nog veel gewichtigs, wat nog niet ter harte genomen is.“ En die hoofdinhoud is nu juist de Christus, het vleeschgeworden Woord. Welnu, de „analogie des geloofs“ welke alzo Christus als middelpunt aller waarheid tot fakkel over al het andere laat lichten (zie hierboven bladz. 48), is niet een geweld doen aan de Schrift. Deze toch stelt overal den Zoon als het Hoofd (Ef. 1, 10) aller dingen, onder wien alles weêr moet vereenigd worden. Van dit middelpunt, Christus en de Gemeente, uit, de geheele Schrift te verklaren, kan dus voor het geloof niets anders zijn dan het (zeer wettig en juist) verklaren van elk levend Geheel (b. v. een kunstwerk) uit de idëe die het beheerscht, die de kunstenaar er in heeft willen tot werkelijkheid maken. Door zulk een verklaring worden de bijzondere deelen niet misverstaan, maar juist in hun samenhang op hun rechte waarde geschat, in het ware licht gezien; want de verklaring is hier slechts een natrekken van de groote lijnen die het leven, het bestaande zelf teekent.

Ik sprak zoo even van de gereformeerde leer-overlevering. Want dat wijlen D. Ch. de la Saussaye voor 30 jaren een gezegend werktuig in 's Heeren hand is geweest om die beginselen in onze vaderlandsche Kerk te doen herleven, daarvan kan ieder zich overtuigen die met ernst zijne geschriften (b. v. zijn beoordeeling van het hoofdwerk van Prof. Scholten) leest. Om erkenning van het recht op den naam „gereformeerd“ was het hem, en is het ons, zijn dankbare leerlingen, niet te doen. Maar het zegel der waarheid, kenbaar in de stille werking die zijn getuigenis in de harten oefent en zal blijven oefenen, ontbreekt niet en dit is hierbeneden genoeg. (Zie bladz. 36 e. v.)